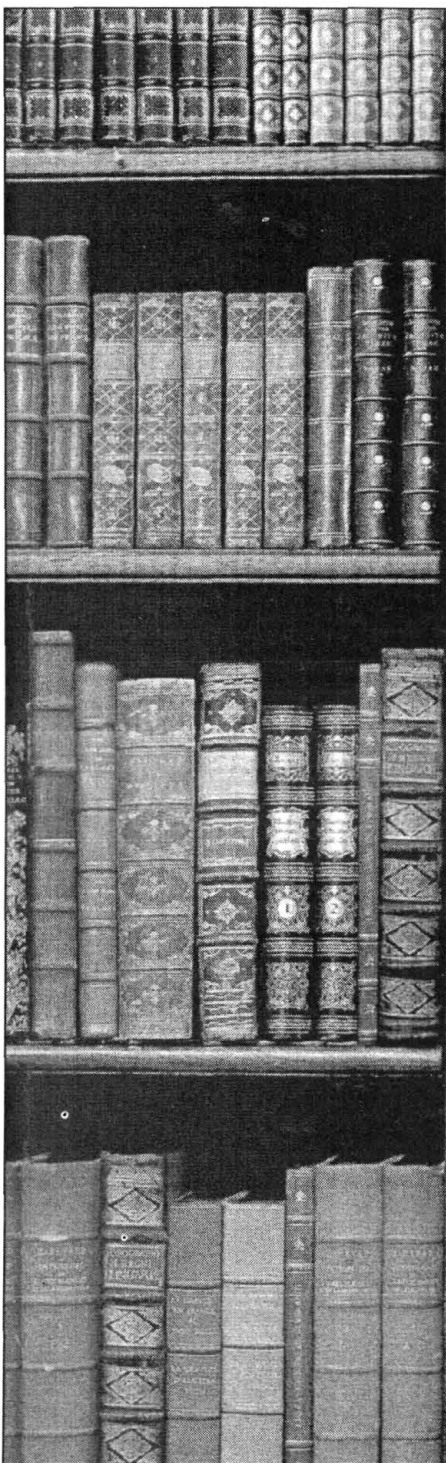

könyv
könyvtár
könyvtáros

2003
március

SEBESTYÉN
GYÖRGY

Az
egyetemi
könyvtáros-
képzés
ötven éve

ELTE EÖTVÖS KIADÓ

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

12. évfolyam 3. szám

2003. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

Könyvtár és egyetem	3
Pegán Anita: Új vezetők a Társadalomtudományi Szekció élén	10
A Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégiumának pályázati felhívása a 2003. évre	15

Fórum

Elekes Irén Borbála: Terra incognita: a világ női arca	22
---	----

Műhelykérdések

Nagy Éva: A körmendi Faludi Ferenc Városi Könyvtár jubileuma	27
Gerő Gyula: Visszapillantás az egykori járási könyvtárakra – tárgyilagosan és némi nosztalgiával	29
Cser Henrietta: Büntetés-végrehajtási könyvtárak helyzetképe a Dél-Dunántúlon	40

Konferenciák

Szabó Tamás Péter: A kisebbségek információval való ellátása mint a nyilvános könyvtárak előít álló kihívás	45
--	----

Napló

Fülep Katalin: Két jubileumi rendezvény az Országos Széchényi Könyvtárban	51
--	----

Extra Hungariam

Pátrovics Péter: Levél Lilienfeldből	56
---	----

Perszonália

Bartos Éva: Nagy Ferenc (1958–2003)	59
--	----

From the contents

Library and university (on library education at universities) (3);
Anita Pegán: New officers of the Social Science Libraries Section of the Association of Hungarian Librarians (10)

Cikkeink szerzői

Bartos Éva, a Könyvtári Intézet osztályvezetője; *Cser Henrietta*, egyetemi hallgató; *Elekes Irén Borbála*, az OSZK munkatársa; *Fülep Katalin*, az OSZK munkatársa; *Gerő Gyula*, ny. főszerkesztő; *Nagy Éva*, a Vas Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Pátrovics Péter*, az ELTE oktatója; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa; *Szabó Tamás Péter*, egyetemi hallgató

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

Könyvtár és egyetem

Könyvtár és egyetem, egyetem és könyvtár között számtalan kapcsolat, összekötő szál, szoros, szerves, belső, strukturális vonatkozás van, még több képzelhető (és esetleg kiépítendő, megvalósítandó). A leginkább szembeeső, a legelemibb (vagyis legelementárisabb) természetesen az egyetemi könyvtár mint olyan. Az egyetemnek – minden egyetemnek – van könyvtára, az egyetemi könyvtár a létező és lehető könyvtártípusok egyik legfontosabbja, amelynek miben- és milyenléte természetesen nem tárgyalható az egyetem(ek) miben- és milyenlétének igen gondos vizsgálata nélkül. Van is a kérdéskörnek szakirodalma hatalmas, és minden jel szerint ez a szakirodalom éppen napjainkban óriási fellendülés előtt is áll (ha ez a magyar nyelvű irodalomból nem is látható valami hallatlan mértékben, annál inkább az angolszász és a francia, kevésbé a német publikációkból). Ezúttal azonban nem a kérdéskörnek, könyvtár és egyetem, egyetem és könyvtár összefüggésrendszerének erre az aspektusára, erre a vonulatára vetnénk egy futó pillantást, hanem egy másikra, kevésbé ismertre, kevésbé köztudatban lévőre, nekünk azonban talán még az elsődénél is fontosabbra.

Egy filozófus esszéíró írta az alábbi, igen figyelemreméltó sorokat: „A huszadik század kelet-európai, ázsiai, afrikai forradalmárai számára a »Nyugat«, »Európa«, »a haladás«, »a szabadság«, »a modernség« a *tabula rasa* radikális újrakezdésével egyértelmű. Pedig a Nyugat ereje a múltja. Ha keresztülhajt az ember néhány tucat észak-angliai falun vasárnap, a községi legelőn mindenütt fehérbe öltözött krikettezőket láthat, minden francia városka főterén folyik a *boules* és a *pétanque* az öregurak között, mint négyszáz éve. A legmodernebb amerikai kollégiumot is úgy szervezik, mint a szerzetesek Oxfordban kilencszáz éve, a *town meeting* a másfél évezredes szász–viking–dán szokások szerint folyik, a bírák az angol nyelvű országokban mindenütt (Skóciát részben kivéve) az évezredes *common law* alapján járnak el, az esküdtek ó-normann szabályokhoz igazodnak, a brit és a kanadai alsóház rítusai a patrimonialis királyság korából származnak. Van gyökértelen kozmopolita kapitalizmus is (Honkong, Szingapúr, Ciudad de Panama, Tokió), de ezek kivételek és nem igazán »nyugatiak«. Az Egyesült Államokat megalapító puritánok a Cromwell-féle radikális keresztyén köztársaság, s így a középkori millenarista-demokratikus eretnekmozgalmak örökösei...” A sort persze ki-ki maga is folytathatná, nem egy esetben magyar példákkal is élve, annál is inkább, mivel e példák hazánk „nyugati” jellegének-jellemének lennének, lehetnének bámulatosan egyértelmű indexei. (Nem is állhatjuk meg, hogy egy rövid passzust ide ne iktassunk, ezúttal egy történelmi idézve: „Ha... a magyar társadalom helyét az egyetemes történet horizontján próbáljuk meg kijelölni, úgy Európán belül már nem a különböz, hanem az azonos jegyekre érdemes figyelniük. Sok minden volt, ami Magyarországot a nyugati világtól elválasztotta, de igazából még több, ami összekötötte vele. Közös volt vallásuk: a római keresztyénység, közös művészi ízlésük: a gótika, közös volt a művelődés eszköze: a latin nyelv, és ami a legfőbb, alapjában véve közös volt társadalmi és

politikai eszmerendszerük és minden intézményük, ami ezeken alapult. Egyszerűben fogalmazva: ha a vándor, lett légyen lovag, pap, kalmár vagy paraszt, a Rajnavidékről keletre indult, a Kárpát-medencében még nagyjából ismerős világgal találkozott. A falvak, a városok, a várak, a kolostorok szinte olyanok voltak, mint otthon, és lakóik egészben véve ugyanúgy gondolkoztak magukról és a világról, mint az otthoniak, részben ugyanúgy öltöztek és ugyanúgy is viselkedtek... Mindez megváltozott, ha Budáról a vándor továbbhaladt délnek vagy keletnek. Brassó, Nagyszében, Temesvár vagy Pécs házai vagy templomai még ismerősnek tűnhettek fel a számára, de egy-két napi járóföldre onnan egyszeriben idegen lett a világ, ott már minden másképp festett és mindenki más fogalmakban gondolkozott. Ebből érzékelhette, hogy a Nyugatnak, az *Europa Occidensnek* immár valóban a szélére ért”.)

Nos, ez indexek egyike, egyik legfőbbike kétségkívül az egyetem, az egyik legrégebbi európai „találmány” és intézmény. A kultúra és civilizáció folytonosságának, folyamatosságának, megszakítatlanságának nemcsak gyönyörű szimbóluma, de élő, kis túlzással azt is mondhatnánk ma ugyanúgy, ugyanolyan formában élő valósága mint hajdan. Az első egyetem (már akár az újabban egyre általánosabban annak tekintett, 1000 körül létrejött ún. salernói egyetemet vesszük, vagy a régebben elsőként, elsőnek megadott, 1088-tól datálható bolognai egyetemet fogadjuk el kezdőpontnak) szinte naptári évre egyidős a nyugati világgal, civilizációval és kultúrával. És a magyar egyetemalapítások (Pécs 1367, Buda 1395, Pozsony 1467 stb.) épp csak egy kicsinnyel maradnak el a legkorábbiaktól. Az egyik leghasználatosabb európai egyetemtörténeti összefoglalás (Historical Compendium of European Universities, Genf, 1983) felsorolásában a huszadik századig alapított európai egyetemek időrendi sorában a pécsit a legelső egyötödbe helyezi – tekintélyes és imponáló pozíció. Persze nemcsak arról van szó, hogy egy évezredes intézmény a múltja, a története, a históriája okán olyigen fontos nekünk. A fentiek értelmében persze úgy is, olyanként is, ebben a vonatkozásban is. Ám az egyetem igazi „nemesi levelét” mégiscsak az adja, hogy a tudomány fellegvára. És csak ő volt, jószerivel ma is csak ő ez a fellegvár. Az egyetemen kívül – régen – egyszerűen nem volt, nem lehetett tudomány, még ami kívülről keletkezett, indult is, az is előbb-utóbb, de inkább előbb, bevonódott az egyetem falai közé, és nincs ez – lényegében – másként napjainkban sem. A kormányok melletti agytrösztök, az ipari-szolgáltató (stb.) gigantikus nemzetközi cégek kutatási bázisai, az egyetemeken kívüli kutatóintézetek hálózatok (stb.) foglalkoztatottjai mind-mind egyetemi emberek, arról nem is szólva, hogy kivétel nélkül mindannyian egyetemen, egyetemeken szereztek képesítésüket. (És amit felfedeznek, amire rájönnek, ami munkájuk során létrejön az mind-mind visszaáramlik az egyetemekre, mint tudás, mint tudomány, mint egyetemes kultúrkincs.) Egyetem nélkül, egyetemen kívül, egyetemen innen vagy túl nincs tudományosság, nincs tudományosan megalapozott szakismeret, szakma, értelmiségi hivatás. Ha valamely szakma, szakágazat, tudomány, tudományos igényű tevékenység vagy gyakorlat pedigréjére vagyunk kíváncsiak, az egyetemeken kell kereskednünk, az egyetemi szakok listájában kell lapozgatnunk, az egyetemi tantervekben kell búvárkodnunk.

Ha a mi szakmánkról, a könyvtárosságról van szó, akkor is. Járjunk bármilyen eredménnyel, a mércét nem kerülhetjük meg. És ezúttal, mint említettük, nem arról van szó, van-e, volt-e, lesz-e könyvtár az egyetemen. (Természetesen volt, van, lesz.)

Hanem arról, hogy a könyvtárosság mint olyan, a könyvtárosság mint diszciplína egyetemi rangú-é, avagy nem. A választ persze mindenki ismeri. Természetesen az. Nyugaton igen régóta, de nálunk is már több mint félszázada. (Illetve immáron több mint száz esztendeje, ha beszámítjuk – de miért ne számítanánk be – azt a tényt, hogy Gyalui Farkast 1901-ben nevezték ki a kolozsvári egyetem magántanárává, a könyvtártudomány oktatására.). Tudjuk, tudtuk, számon tartottuk ezt a tényt, ám igazán csak most áll(hat) előttünk a maga teljes jelentőségében és méreteiben, minden ága-bogát számba véve. Most, amikor megjelent *Sebestyén György Az egyetemi könyvtárosképzés ötven éve* című monográfiája.

Nem hisszük, hogy túl nagy feneket kerítettünk volna a dolognak. Egy-egy ilyen félszázados évforduló persze lehet szokványos ünnepi alkalom, rutinszerű szakmai visszatekintés, önünneplés (stb.), ám ha a fentiek fényében tekintünk az ügyre, annak – úgy hisszük – igazi méretei, távlatai, perspektívái tűnhetnek szemünkbe. Az, hogy a könyvtárosképzés az egyetemen folyik, hogy van egyetemi könyvtárosképzés – és immáron tekintélyes ideje – az többet, sokkal többet jelent, mint egyszerű tényt, annak fundamentális jelentősége van. A könyvtárosságra így nemcsak rávetül valami az egyetemek – láttuk milyen ragyogó – fényéből valami, de bevonja, szerves részévé teszi ezt a szakmát, ezt az ismeretanyagot és a ráépülő gyakorlatot az évezredes civilizációs, kulturális folyamatokba, túlzás nélkül, az egyetemes tudás- és gondolatörténet fősodrába. Természetesen a könyvtárosoknak nem csak az egyetemi képzés, az egyetemek világába való beleszervesülés adhatja meg a távlatot, a perspektívát, a rangot. Megkaphatja ezt a könyvtár mint intézmény (az egyetemenkénél is sokkal régebbre visszanyúló) múltjának gondolatától és valóságától, vagy akár a jövődől (már éppen nem csak az utópiák legében villódzó) lehetőségeinek számbavételétől is. Ám e kettő mellett nemcsak nem elhanyagolható, de talán a legmeggyőzőbb épp az egyetemhez való kapcsolódás, a képzés egyetemi volta, jellege. Nem utolsó sorban épp egy viszonylag friss keletű fejlemény okán is.

Sebestyén György könyvéből idéznénk egy passzust: „1999-ben a *VI. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál* alkalmából az országos szakmai érdeklődés középpontjába került a könyvtárosképzésnek a hazai felsőoktatásban elfoglalt helye és betöltött szerepe. A témáról rendezett fórumon nemcsak a hazai könyvtártudományi tanszékek vezetői és munkatársai szólaltak fel, de rendkívül tanulságos információkat mondott el *Skaliczki Judit* is, a *Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma könyvtári osztályának* vezetője, aki vezető szerepet játszott a könyvtári törvény megalkotásában. Ez alkalommal a törvénynek a szakemberképzéssel összefüggő részeit fejtette ki mélyrehatóbban. E fejtegetések alapján mindenki előtt világossá vált, hogy a törvény korszakalkotó hatással járt a könyvtárosképzés területén is, sőt mi több, a könyvtáros szakma egyik legrégebb és legfontosabb igényét váltotta valóra. Mi is következik tehát az *1997. évi CXL. törvényből a könyvtárosképzés számára?* *Skaliczki Judit* elmondása szerint nem kevesebb, mint hogy a törvény életbe lépésétől fogva *'bizonyos az is, hogy szakirányú felsőfokú diploma nélkül a könyvtárban dolgozó szakember nem könyvtáros. E törvény értelmében és szellemében vált először igazán értelmezhetővé és másokkal, más szakirányú végzettségű diplomásokkal egyenrangúvá a könyvtáros...'*. A fentiek fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni: a *1997. évi CXL. törvény – 48. évvel a budapesti egyetemi könyvtárosképzés indítása után – végre határozottan és világosan, semmiféle kibúvót sem engedélyezve, előírta a felsőfokú könyvtárosi*

diplomát, azaz a törvény erejével, és ha kell szigorával is támogatva a könyvtártudományi tanszékek működését”. Sapienti sat.

Könyvtár és egyetem, egyetem és könyvtár kapcsolata a könyvtári törvény életbelépésével, életbelépésétől vált igazán meghatározóvá, szervessé, a dolog, az ügy meritumának igazán megfelelővé. E – modelljellegű és érvényű – összekapcsolódásig természetesen mind az egyetem, mind a könyvtár, pontosabban a könyvtári szakma nagy utat tett meg. Ez utóbbiról most nem szólnánk, az azonban mindenki számára nyilvánvaló, kétségtelen lehet, hogy érdemes, sőt fölötte szükséges lenne a szakma „életrajzát” is úgy megírni, hogy ebből a „biográfiából” kitűnjék, miképp vált a könyvtárosság egyetemi rangú, jellegű diszciplínává, miként halmozódott fel benne és általa annyi és olyan tudás, szakismeret, „tudományosság”, hogy azt immáron csak egyetemen volt, lett lehetséges megszerezni, továbbadni, igazándiból egyáltalán kiépíteni, a köznapok porfelhőiből, a mindennapi gyakorlat banauzikus szintjéről az igazi tudományosság toposz noétoszába emelni. Ebben (is) párhuzamosságot fedezhet fel az érdeklődő más, igencsak megbecsült szakmákkal, ily módon is igazolva a mi szakmánk évezredekre visszanyúló „rangját”, erejét, presztízsét. Tudjuk, közismert, hogy a Szókratész előtti görögségben a filozófia, filozofálni szavak a bölcsesség szeretetét, a bölcsességre való törekvést jelentették, ám már közvetlenül Szókratész után (Platónnál már egészen bizonyosan) egyszerűen a tudomány volt a filozófia, persze a szó átfogóbb, szélesebb értelmében, a német Wissenschaft módjára, nem az angol, francia science (szűkebb, napjainkig így használt) jelentésében. Ezen a tudományon állt kívül (több más mellett) az orvostudomány is, amelyet a régiek gyakorlati ügyességnek és/vagy művészetnek tekintettek (lásd a klasszikus tudománytörténeti összefoglalásokat, a kérdés tekintetében első helyen R. H. Shryock Die Entwicklung der modernen Medizin című munkáját, amelyre az újabb összefoglalások, Benedek Istvánig bezárólag is visszamennek). És ahogy az orvostudomány beemelődött a tudományosságba, először csak elméletileg, tudományrendszer-tani megfontolások alapján és szintjén, olyannyira, hogy az első egyetem (a már említett dél-itáliai Salernó egyeteme) elsősorban orvosiskolának, „orvostudományi karnak” volt tekinthető, akként a könyvtárosság is megjárta ezt az utat, eljutván a tudományosság „egcibe”, és az azokat megtettesítő egyetemre. Minálunk későn, de immáron mégis több mint ötven esztendeje.

És e ponton merülhet fel az igény a már célzott szakmai biográfia mellett annak az útnak áttekintésére is, amelyet az egyetem tett meg addig, míg magába fogadta a könyvtárosságot, a könyvtártudományt. Sebestyén György kitűnő könyve nem ezt az utat rajzolja meg, vállalt (és teljesített) feladata más. De amiként ő annak idején, az egyetemi könyvtárosképzés ötvenedik évfordulóján, jubileumán rendezett nagyszabású tudományos (egyetemi) konferencián előadásában megtette, érdemes ezt a problémanyalábot is nagyobb összefüggésekben szemlélni, nem a kicsinyes-közvetlen milieu-ből, hanem a nagyobb dátumok szemszögéből értelmezni (hogy Tőkei Ferenc klasszikus szavait parafrázeáljuk). Sebestyén akkor (1999-ben) világtörténeti dátumok fényében értelmezte az egyetemi könyvtártanszék születésénck és strukturális (át)alakulásainak etapjait (néhányan, úgy véljük, csak értetlenségüket meg- és kinyilvánítva, mosolyogtak is „nagy szavain”). Ez a keretbeállítás, ez az akkori nagyelőadás természetesen szervesen beépült a mostani könyvbe is.

Sebestyén monográfiája egyszerre rajzolja meg pedáns és szigorú pontossággal a pesti egyetemen létrejött könyvtártanszék kialakulásának, fejlődésének, alakulásának minden fontos tényét és ad átfogó, perspektivikus képet arról, mit is nyújtott és hogyan ez a tanszék a szakmának és tudományosságának. A történetírás minden szigorú szakmai követelményének megfelel ez az összefoglalás, ám igazi hozadéka nem történelmi jellegű. A történelmi tényekből és factum brutumokból magának a szakmának a tematikája tűnik elő, természetesen fejlődésében tekintve. Ez a fejlődés azonban igen sajátos valami. Nem olyanként kell elképzelnünk (és Sebestyén könyvéből sem olyanként, olyannak látszik), mint ami paradigmák építésén és rombolásán, a kuhni tudományos „forradalmak” jegyében tételeződik. A kirajzolódó kép sokkal inkább kumulatív jellegűnek tűnik. (És ennek több szempontból is örülhetünk: egyrészt azért, mert a kuhni modell immáron – ha a hazai szakirodalomból ez nem is tűnik ki teljes egyértelműséggel, annál inkább látható az angolszászból – vieux jeu, önmagát lejárt, szűkös lehetőségeit rég be- és kiteljesített koncepció. másrészt, és sokkal inkább azért, mert e kumulatív modellből érthetjük meg, hogy a régi tudásanyag – mondjuk, de épp csak példaképp, a könyv- és könyvtártörténeti stúdiumok – éppúgy él az új diszciplínák – mondjuk, de épp csak példaképp, a számítógépes adatbázisok építése, kezelése – mellett, mint ahogy – de épp csak példaképp – a narratológia sem váltotta fel a filológiát. És ebből, ezekből az összefüggésekből érthetjük meg, hogy az annak idején oly hevesen dúló vitákban a könyvtártudomány körül (mint emlékezhetünk rá, a két szembenálló koncepciónak Mátrai László és Kovács Máté voltak a protagonistái, legutóbb Győri Erzsébet utalt e vitákra, lásd a 3K 2002. júniusi számában megjelent írását!), nem a filozófus bizonyult filozofikusabbnak, hanem a könyvtárosról derült ki – egyáltalán nem későn –, hogy tágasabb és korszerűbb (ma is korszerű) bölseleti koncepciója volt. Kovács Máté portréját, mint az egyetemi tanszék minden más vezetőjét is, szinte szépírói igényel rajzolja meg Sebestyén György ebben a könyvében, szép példát adva arra is, hogy a személyes, személyi megközelítés és tárgyalás éppen nem áll szemben az intézményivel és intézménytörténetével, bármit mondjon is erről a szűkkeblű ún. institucionalista teória (lásd az histoire sans noms et dates nemcsak történettudományi iskolájának magyarul is hozzáférhető termékeit!).

Sebestyén monográfiájának bevezető fejezete *A Tanszék és az Idő* címet viseli, és a gyorsuló idővel való versenyfutást tárgyalja. Nem lenne jó azonban, ha ennek a témának a minuciózus tárgyalása, konceptuális kifejtése azt a képzetet keltené az olvasóban, hogy az idő oly módon gyorsul, ahogy azt annak idején, minálunk elsősorban Marx György (és Vekardi László) nyomán elképzelték, elképzeltük. A kumulatív modell (a Bródy-féle lassuló idő koncepciója épp erre épült, lásd a szerző hasoncímű remek kis könyvét!) erre a terepére is érvényesnek látszik. Mert az újabb és újabb feladatokkal való szembenállás, az újabb és újabb követelmények kihívásai, az újabb és újabb technikai, de egyáltalán nem csak technikai, technológiai lehetőségek (stb.) nem eltörlik, nem érvénytelenítik, nem feleslegessé teszik a régit, hanem kiegészítik, ráépülnek arra, azt egyszerre meghaladják és kiteljesítik, saját tendenciáit, belső entelekeiáját „hozzák ki”, teszik láthatóvá. Jól nyomon kísérhető ez a tantervek változásain, újabb és újabb variációinak egybevetésénél. De a leglátványosabban mindez a doktori képzés területén szemlélhető.

A Tanszéken, a kilencvenes évek egyetemi reformja keretében 1997-től került sor PhD-oktatásra. (1997-ben akkreditáltatták a Tanszék PhD-programja.) Hogy ez mit jelent, ismét csak ahhoz hasonlítható, amit általában az egyetemi képzéssel kapcsolatban elmondottunk volt. A doktori képzés, és az, hogy a Tanszéken PhD-fokozat nyerhető (az első könyvtártudományi PhD-védésről, sikeres, sőt dicsőséges védésről és fokozat-odaítélésről lásd a 3K 2002. januári számának cikkét!), tulajdonképpen megkoronázása, betetőzése, igazi beteljesítése az egyetemi könyvtárosképzésnek. A középkori egyetemek magisteri és doktori fokozat megszerzésével–megítélésével ütötték rá a pecsétet képzési folyamatukra, ma az egyetem egyik legfőbb joga és nemesi tiszte a PhD-fokozat odaítélése. Nem volt ez mindig így, sőt, igen sokáig, az egyetem egyik legfőbb, ősi örökségű tulajdona, az egyetemi autonómia szembeszökő megsértésével, semmibe vételével minden tudományos fokozat-odaítélés (a jelentéktelen, tudományosnak aligha nevezhető ún. kisdoktori szinte csúfondáros kivételével) az Akadémiára háramlott át. Az egyetemek tudományos rangját állította vissza, az autonómia visszanyerésének (ezt az 1993-as felsőoktatási törvény tette lehetővé) volt csattanós példája a tudományos fokozat adásának elnyerése. És a könyvtártudományi tanszék rangját ismerte el az egyetem (és a tudományos közélet) azzal, hogy ezt a lehetőséget igen hamar, mint említettük, már 1997-ben a Tanszékre is érvényesítette. És a Tanszék oly módon tett eleget ennek a lehetőségnek és kívánalomnak, hogy a következő doktori kurzusokat akkreditáltatta: bibliometria, sajtótörténet és cenzúra, digitális kultúra és könyvtárügy, egyháztörténet, elektronikus és virtuális könyvtárak, hungarica kutatás egyetemes dimenziói, információ és társadalom, informatikai feldolgozási módszerek újfajta kérdésfelvetése a könyvtörténet területén, információs rendszerek és könyvtárak, információs társadalom és a tudás társadalma, információtudomány és információtörténet, információtudomány új szemléletben, könyvtárgépesítés és integráció, könyvtártörténet, közgyűjtemények, a könyvkiadás és könyvkereskedelem története, könyvtörténet, kötésettörténet, magyar nyomdászattörténet, magyar sajtótörténet, modern információkereső nyelvek, multimédiái nformáció a könyvtárakban, művelődéstörténet. Érdemes ezt a listát igen alaposan szemügyre venni. Tiszta tenyészetben mutatja mindazt, amit a kumulatív modell kapcsán mondtunk volt. Elsősorban természetesen azzal, hogy egyiként szerepel rajta a könyv-, könyvtár- és művelődéstörténet (számos társukkal, lásd sajtótörténet, kötésettörténet stb.), valamint az információtudomány (ráadásul új szemléletben), az információkereső nyelvek (stb.). De talán még látványosabb mindez, ha az olyanféle akkreditált kurzusokra ügyelünk, mint az informatikai feldolgozási módszerek újfajta kérdésfelvetése a könyvtörténet területén (Monok István vezeti a kurzust). Szerves egységbe olvad itt ősrégi téma és legeslegújabb megközelítési mód és technika, időtlenné lassult és maximális sebességre váltott idő, ősfiloszofia és „számítógépes szép új világ”. Valahol itt, valahol így érdemes és kell szemlél-nünk könyvtár és egyetem, egyetem és könyvtár kapcsolatát.

Ennek a kapcsolatnak azonban van egy egészen más aspektusa is. Mert csak egyik oldala a dolognak, hogy a könyvtári szakma, a könyvtári szakismeretek, a könyvtári tudományosság egyetemivé vált, egyetemen oktatóvá, tudományos fokozatra éretté stb. A másik, legalább ilyen súlyú, jelentőségű momentum, hogy vajon ad-e, adhat-e valamit ez az egyetemi szintű és rangú tudományosság és képzés a könyvtári gyakorlatnak. Mármost azon túl, hogy a legfontosabbat, a per

definitionem legfontosabbat adja, jelesül magát a könyvtárost, akit ő képez ki, akit ő „csinál meg”. Igen egyszerű (de persze félrevezető) lenne azonnal hevesen igenelni. Hogy bizony ad, méghozzá sokat. A kérdés messze nem ilyen egyszerű. Mert elsősorbanis mint egyetem, az egyetem nem adhat mást a gyakorlatnak mint magát a képzést és annak „eredményét”, a kiképzett könyvtárost. Minden más csak akcidentális, csetleges lehet. (Például tanszékvezetők szerepvállalása – mondjuk – az MKE vezetésében, a könyvtárpolitikában vagy nagyobb szakmai projektek kidolgozásában stb.) Ám vannak nem akcidentális, hanem nagyon is az intézmény (az egyetem, a tanszék) természetéből, jellegéből, eidoszából következő „adományok” is. Nem, nem arra gondolunk, hogy a könyvtár- és információtudományi opuszokat, a szaktanulmányokat és a szakmonográfiákat, az összefoglalásokat és a kézikönyveket, a tudományos igényű tervezeteket és stratégiákat, az elemzéseket és felméréseket, a gyakorlat gyakorlati vagy elméleti igényű átvilágításait (stb.) az egyetemnek kellene elvégeznie. (És nem ellenérv, hogy ezek egy részét folyamatosan végzi, hogy az egyetemi oktatók publikációs listái imponálóak, hogy tudós emberek természetesen és természetesen hoznak létre tudományos opuszokat stb., hisz mindez még mindig csak akcidencia, amit az is indexelhet, hogy a könyvtári tudományos kiadványok és publikációk döntő többségét *nem* az egyetemi oktatók írják, hogy a stratégiai tervezés és társai *nem* az egyetemen készülnek, stb.) Az egyetem igazi, legsajátabb természetéből következő hozadéka, adománya a szakma, a gyakorlat, a könyvtárügy számára a tudományos kontroll és mérce. *Az*, hogy az egyetem, a könyvtártudományi tanszék a tudomány Sollen-jét, Kell-jét testesíti meg, azt mutatja fel, hogy mit szól mindehhez *a* tudomány. Nem hangos, nem állandóan hallható, de mindig jelenlévő követelményrendszerrel testesít meg így az egyetem, a képzésen túl és mellett így kapcsolódva, sokszor alig láthatóan, hallhatóan is a könyvtárhoz (és mindahhoz, amit ez a szó önmagához társíthat). Könyvtár és egyetem, egyetem és könyvtár kapcsolatát így véljük leginkább felfoghatni, és e kapcsolat eminenter fontos volta miatt érezzük igen-igen fontos könyvnek Sebestyén György kitűnő monográfiáját, *Az egyetemi könyvtárosképzés ötven éve* című munkát, amelyről azt hisszük, nem lesz olyan könyvtáros (a szót a könyvtári törvény értelmében véve), aki ne forgatná, ne tanulná, ne tűnődne el rajta, ha persze más konklúziókra jutva is, mint e sorok szerzője. (VK)

Új vezetők a Társadalomtudományi Szekció élén

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Társadalomtudományi Szekciója 1977-ben alakult. Tagjai nyelv- és irodalomtudományi, történettudományi, közgazdasági, jogi, statisztikai és szociológiai könyvtárosok közül kerülnek ki. Első elnöke Vályi Gábor volt. Ő fogalmazta meg 1982-ben a szekció távlati célkitűzéseit felsoroló pontokat, amelyek változatlanul meghatározzák a szekció munkáját. Ezek a következők: 1. a társadalomtudományi könyvtárakban folyó munka megismertetése érdekében tapasztalatcsere-látogatások szervezése, fontos könyvtárügyi kérdésekben való véleménynyilvánításhoz fórum biztosítása, ajánlások megfogalmazása; 2. a szakkönyvtári munka különböző részkérdéseinek napirendre tűzése; 3. a legkorszerűbb szakmai ismeretek megszerzése érdekében külföldi szakemberek, tanulmányúton részt vett kollégák meghívása; 4. a kis könyvtárakban dolgozó (és a leendő) könyvtárosok bevonása a szekció tevékenységébe. Az első elnökség alatt a szekciótagok száma majd megháromszorozódott. 1983-ban az elnök Huszár Erőné lett. 1990-től Sonnevend Péter, 1994 és 2002 között Murányi Lajos vezette a szekció munkáját, melynek 2002-ben 110 első regisztrációs tagja volt.

A 2002-es tisztújító küldött értekezleten megválasztott vezetőség tagjai:

Elnök: Szivi Józsefné (BKÁE Központi Könyvtár)

Titkár: Villám Judit (Országgyűlési Könyvtár)

Vezetőségi tagok:

Borostyániné Rákóczi Mária (OPKM)

Illés Eszter (Szépművészeti Múzeum Könyvtára)

Lakits Istvánné (Országgyűlési Könyvtár)

Markella Károlyné (MTA ETK)

Lukácsné Varga Judit (BKÁE Központi Könyvtár)

Hegyközi Ilona (Könyvtári Intézet)

Bosznayné dr. Rákóczy Rozália (nyugdíjas)

A vezetőség póttagja:

Süld Erzsébet (Országgyűlési Könyvtár)

Tanácsi képviselő: Murányi Lajos (MTA Könyvtára)

Ellenőrző Bizottság elnöke: Kastaly Beatrix (OSZK)

Tagjai: Beck Ivánné (OSZK) és Ugrin Gáborné (nyugdíjas)

* * *

Szivi Józsefnét, a szekció elnökét terveiről és eddigi szakmai életútjáról kérdeztem.

– *A könyvtáros világban otthon érzed magad, jól ismered, hiszen több mint 20 éves könyvtárosi múltra tekinthetsz vissza. Jelenleg a BKÁE Központi Könyvtárának gyűjteményszervezési igazgatójaként dolgozol. Van néhány évnyi oktatási tapasztalatod, mivel pályád kezdetén közgazdaságtant tanítottál, illetve oktatásmódszertani tevékenységet végeztél felsőoktatási területen. A különböző területek tapasztalatait hogyan ötvöződ elnökségi munkádban, illetve a könyvtárban?*

– Mindkét feladatom sokrétű mind a tartalmát, mind pedig a kapcsolati-megvalósítási formáit illetően, így bőven lehetőséget ad mindenféle tapasztalatom ötvözésére. A „hogyan”-ra az elnökségi munka vonatkozásában az idő meg fogja adni a választ. Könyvtárunk munkájának látható kénen és eredményein az én tapasztalataim is megjelennek, de ezek az itt töltött közel 15 év alatt végzett közös munka és tapasztalatok lenyomatai. Sok mindent volt lehetőségem a könyvtáron belül is csinálni az elmúlt időszakban. Rám legnagyobb hatással a kezdetek voltak, amikor könyvtári módszertanosként bekerülve az intézménybe részese lehettem az integrált számítógépes rendszer kialakítási folyamatának. A következő nagyobb periódusban szolgáltatás-szervezéssel foglalkoztam, és úgy tűnik, harmadik blokként domináns tevékenységeim a gyűjteményszervezéshez, forrásgazdálkodáshoz fognak kapcsolni, kis visszahajlással a számítástechnikához.

Az elnökségi munkában talán hasznomra lesz az a tapasztalatom is, hogy könyvtárösségom állomáshelyei között kicsi közművelődési típusú könyvtárak és nagy felsőoktatási könyvtárak váltogatták egymást időről-időre. Bár kihívás számomra a nagyobb rendszerek eredményes működtetésében való részvétel, de igen sokszor gondolok nosztalgiával – a korántsem kevésbé sokszínű, ámde – összehasonlíthatatlanul közvetlenebb eredményességű kisüzemi éveimre.

– *Képesítéseid sokoldalú személyiségre vallanak. Közgazdász tanári diplomád után doktori címet szereztél. Utána könyvtár-pedagógia szakot végeztél. Most fejezel be egy humánmenedzser másoddiplomás képzést. Hogy fordult az érdeklődésed a közgazdasági tanulmányok után a könyvtár felé?*

– Mielőtt közgazdasági tanulmányokat kezdtem volna, egy évig könyvtárban dolgoztam, úgyhogy nálam a „tyúk-tojás”-vita eldönthetőnek látszik, ha az eredetekhez nyúlunk vissza. Emellett családjamban – bár nagy a közgazdász-dominancia – egyik igen kedves nagynéném olyan „igazi” könyvtáros, akitől igen sokat tanultam. A változás elsősorban ahhoz köthető, hogy a néhány év felsőoktatásban végzett oktatómunka során – bár a szokásos gyorsasággal estem túl az akkori kisdoktori megszerzésén – rájöttem, hogy nem igazán oktató-kutató, hanem inkább szervező alkati vagyok, és egészen egyszerűen átálltam túlóldalra, azaz az oktatás-kutatást kiszolgáló könyvtári infrastruktúra oldalára. Mái is jól érzem itt magam, de mikor a kérdés eldőlt, meg akartam szerezni az ehhez szükséges szakmai ismereteket is.

– *Jelenlegi munkád egyik területe a számítástechnika könyvtári alkalmazása. Hogyan látod a könyvtárak helyzetét az információs társadalomban? Hogyan tudják felvenni a versenyt azokkal a magáncégekkel, amelyeknél a fejlesztésre sokkal több jut és az információs szolgáltatásért is pénzt kérnek?*

– Nem kell felvenni a versenyt. Mindkét – így mesterségesen elválasztott – fél érdekeit szem előtt tartó, sok ponton összekapcsolódó projektekben kell együtt

dolgozni a közös társadalmi tér piacorientált és non profit szereplőinek. Én ezt tartom követendő stratégiának.

A könyvtárak helyzetének értékelésével kapcsolatban sem egyszerű a válasz. Óriási az elvégzett munka, a változás, a befektetett energia. Kisebb és nagyobb közgyűjtemények, iskolai és tudományos könyvtárak között is vannak, amelyek a világban vezető megoldásokat alkalmaznak, és azokkal megegyező színvonalú szolgáltatásokat is nyújtanak. Ugyanakkor erős a polarizáció még azonos könyvtár-típusokon belül is, ezért jóval nehezebben zajlottak és zajlanak az egymással együttműködő és szolgáltató alkalmazások terén a fejlesztések.

– *Az informatika napról napra történő fejlődését hogyan tudják követni a könyvtárak? Egyáltalán: szerinted mi az amit ebben a témában fel kell vállalni egy könyvtárnak, és mi az, ami már lehetőségek hiánya miatt nem is a feladata?*

– A jól strukturált, pontos és szabványos nyilvántartási rendszert és a felhasználói igényeket szolgáló tartalmat kell felvállalni kinek-kinek a maga területén és az országos ellátórendszer betöltött szerepe szerint. És ebből a domináns elem a tartalomszolgáltatás és a jól működő ellátórendszer. Én sosem a lehetőségek hiányát éreztem problémának az informatika és a könyvtárak találkozása óta. Ehhez minden bizonnyal hozzájárul, hogy szerencsés munkahelyi közegben dolgozom. A lehetőségek eléréséhez szükséges eszközök alkalmazása, a megváltozott megvalósítási lehetőségek kívántak és kívánnak a megszokott szakmai működési módjainktól eltérő megoldásokat, viselkedést és kommunikációt. Ebben még sok változásra van szükség szerintem.

– *2002-ben megválasztottak a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Társadalomtudományi Szekciójának a vezetőjévé. Mi készítetted ennek a feladatnak a vállalására?*

– Minden bizonnyal az, hogy mindezen kérdésekben megosztva tapasztalatainkat közösen előre jussunk. Az pedig megtisztelő kihívás, hogy megkísérelhetek tenni valamit egy ilyen nagy múltú szervezet életének egy periódusában annak jövőjéért. Minden valós tiszteletemet kifejezve nekem megbízhatóan rendszeresnek, de túlságosan zártnak és statikusnak tűnünk az utóbbi időben. Ebben szeretnék változást, megtartva-megőrizve korábbi alapértékeinket és hagyományainkat is.

– *A szekció távlati célkitűzéseivel, melyet még Vályi Gábor fogalmazott meg 1982-ben, mennyire azonosak az elképzeléseid? Milyen fontos lépések megtételét tartod szükségesnek a szekció munkájában a közeljövőben?*

– Az elképzeléseim teljes mértékig azonosak, de ez nem a tökéletességüket jelzi. Az a négy pont, amit ott és akkor Vályi Gábor megjelölt, mindig érvényes lesz. A mód, ahogy ezt megpróbáljuk megvalósítani, az változik csak, ahogy szakmánk szűkebb és tágabb környezeti feltételei változnak. Az aktívabb, közvetlenebb mindennapi információ- és tapasztalatcsere támogatását tartom olyan fontos lépésnek a szekció munkájában, ami a további lépések alapja lehet.

– *Az Egyesület honlapjának fejlesztése már a 2002. évi munkatervük része volt. A Társadalomtudományi Szekció milyen fejlesztéseket szeretne az internetes megjelenésében?*

– Elsősorban azt kell elérnünk, hogy mindig friss tartalom szerepeljen a honlapon a szekcióról. E téren az elmúlt időszakban nem voltunk jók. A tartalom aktualizálása az egyesületen keresztül történt. Nem tudom, de az eredmény szempontjából

mindegy is, hogy miért nem voltak frissek és pontosak a rólunk szóló információk. A jövőben a fejlesztési törekvéseinket nem honlapunk formájára, hanem tartalmára és szolgáltatásaira kell fókuszálnunk vagy az egyesület honlapjának kezelési rendjében, vagy külön, ahogy ez eredményesen biztosítható.

– *Hogyan készül a szekció az idei vándorgyűlésre?*

– Egyelőre az idei vándorgyűlés létében és helyében vagyunk csak biztosak. Az egyesület tisztújító küldöttértekezletének kitolódása miatt nem a szokásos ütemezésben zajlanak idén az előkészületek. Meg kell mondjam őszintén, hogy a szekció vezetősége is elbajlódott az átadás-átvétel mechanizmusával, így minden bizonnyal mindannyiunknál feszítettebb közös munkára lesz szükség március közepe után.

– *Az utánpótlás nevelése fontos feladat minden szervezet életében, hiszen ez biztosítja a folytonosságot. Hogyan szól a fiatalokhoz a szekció?*

– Bár nem áll rendelkezésemre pontos statisztika, de nem hiszem, hogy tévednék, amikor feltételezem, hogy kevésbé vonzza tevékenységünk fiatalabb kollégáinkat. Ennek okaként tévedés lenne csak a szekció korábbi munkáját megjelölni. A fiatalok egy viszonylag hosszú munka- és életszakaszában jelentős idő- és energialekötést igényel a megfelelő életkörülmények kialakítása és a családalapítás. Másrészt most kezd 30 év körüljé válni az a generáció (a gyerekeim is ide tartoznak), akiknek életéből – vagy úgymond társadalmi szocializációs folyamatából – jellemzően kimaradt a közösségben és közösségért végzett tevékenység akármilyen formája. Emellett ráadásul hajlamos vagyok azt gondolni, hogy nem az a kérdés, hogy kihez szólunk, hanem hogy hogyan és mit csinálunk. A szekcióban és az új vezetőségben is együtt játszik egyébként az utánpótlás-válogatott a derékhad és az aranycsapat tagjaival, ha az arány nem is 1/3-os.

– *Köszönöm a beszélgetést, és eredményes munkát kívánok!*

* * *

Villám Judittal, a szekció titkárával eddigi szakmai életútjáról és az egyesületi tevékenységéről beszélgettem.

– *12 éve dolgozol könyvtárosként. Milyen tanulmányok készítettek fel erre a pályára?*

– Eredetileg gimnáziumi tanár akartam lenni, a történelem mellé a magyar nyelv és irodalom szakot választottam az ELTE Bölcsészkarán. Az egyetemi életünkhöz hozzátartozott, hogy fél életünket különféle könyvtárakban töltöttük, hiszen akkor még a szakirodalom elolvasása és kijegyzetelése (és nem a fénymásolás) útján lehetett az ismeretekhez hozzájutni. A harmadik évtől felvettem „C” szakként a dialektológiát (a nyelvjárást), így különféle tanszéki kutatási munkákban is részt vettem. Amikor a tanszéki könyvtárban az állományt ismerő hallgatót kerestek könyvtárosnak, a könyvtárvezető engem választott maga mellé. Nagyon jó iskola volt, hiszen ebben a húszezer kötetes könyvtárban minden munkát magunknak kellett végeznünk a beszerzéstől a katalóguscédula-gépelésen át a tájékoztatásig, a kölcsönzéstől a gyűlölt reklamáló levelek megírásáig. Az utolsó két évben dolgoztam ott, napi 4 órában.

– *A diploma megszerzését követően az MTA Nyelvtudományi Intézetének Magyar Nyelvtörténeti osztályán tudományos segédmunkatárs lettél. 1986-tól 1992-ig dolgoztál itt. Már ebben az időszakban megismerkedtél a kiadványszerkesztéssel. Megszeretted ezt a munkát?*

– A TESZ (Történeti Etimológiai Szótár) átdolgozásának és német nyelvű kiadásának munkálataiban vettem részt szócikkíróként, etimológusként, technikai szerkesztőként. A lexikográfiát alaposan megtanultam, szívesen végeztem (ezt a tudást nemrégiben a Britannica Hungarica néhány szócikkének megírásában is kamatoztathattam), de mozgalmasabb munkára vágytam.

– *Az Intézetből a könyvtárba vezetett az utad. Mi vonzott a könyvtárhoz?*

– Gyermekkorom óta imádtam olvasni. A könyvekhez hozzájutni először a nagykőrösi városi könyvtárban, majd az egyetem alatt a fővárosi könyvtárakban lehetett. A kutatások, referátumok írásához az anyaggyűjtés színhelye is már általános iskolás koromtól a könyvtár volt. Természetes közegemmé váltak a könyvtárak. Amikor 1993-ban az Országgyűlési Könyvtár Képviselőtájékoztatói osztálya tájékoztató munkatársat keresett, jelentkeztem, és felvételt nyertem. Sokféle munkát végzünk az osztályon, a napi kérdések megválaszolása mellett sokszor olyan feladatokat is kapunk a képviselőktől, illetve szakértőiktől, melyek hosszas kutatómunkát igényeltek.

– *Az Országgyűlési Könyvtár Képviselőtájékoztatói osztálya legelső HátérInformációk–Dokumentumok (HID) kötetének elkészítése a te nevedhez fűződik.*

– Igen. 1994-ben osztályvezetőm, Haraszi Pálné engem kért meg az augusztus 20-i ünnep történetével foglalkozó kötet szerkesztésére. Ez az addigi munkámhoz képest más volt, jobban hasonlított a kutatóként végzett tevékenységemhez. Azóta is sok HID-at készítettem, és természetesen vannak kedvenceim is az általam összeállítottak közül. Ilyen például a „Szent Korona és a szent korona-tan” vagy „A beszédeggyűjtemény” is.

– *1996 szeptemberében a Képviselőtájékoztatói osztály osztályvezető-helyettese lettél, mint a könyvtári olvasótermi szolgálat, valamint a Magyar Parlamenti Gyűjtemény vezetője. Új kihívásokat jelentettek neked ezek a feladatok az előzőkhez képest?*

– Nagyon örültem a gyűjteményvezetői feladatnak. Már az egyetem alatt, Szabad György tanár úr irányításával alaposan megismertem a megyei közgyűlési, országgyűlési dokumentumokat, így természetes érdeklődéssel néztem az 1996 előtti években is a gyűjteményben végzett munkát, és szívesen tájékoztattam is belőle. Ez a tevékenység a történelmi érdeklődésemnek is megfelelő, és így a számomra kedves országgyűlés-történeti kutatásokat is végezhetem. A magamba szívott ismereteket szívesen adom át az olvasóknak is. Könyvtári munkám részeként a Muzeális Értékű Dokumentumok (MÉD) bizottságának elnöki teendőit is ellátom. Ebbe a pályázatírás ugyanúgy beletartozik, mint az árverési katalógusok böngészése, vételi javaslat, illetve védetté nyilvánítási javaslat megtétele.

– *2002-ben az Országgház 100 éves jubileumának alkalmával megjelent „Az Országgyűlés Elnökei 1848–2002” című könyv, melyet Jónás Károllyal készítettetek.*

– Az almanach 1848-tól napjainkig tartalmazza a házelnökök életrajzát. A névsorban olyan jelentős történelmi személyiségek is szerepelnek, mint Szilágyi Dezső, Apponyi Albert, Tisza István, Nagy Ferenc, Nagy Imre. Az életrajzok megírás-

sához korabeli források mellett két évszázad lexikonjai, családtörténeti kötetei, összefoglaló történeti munkái, monográfiák, tanulmányok, különböző országgyűlési dokumentumok, almanachok, név- és laci címjegyzékek, könyvészeti bibliográfiák szolgáltatott forrásanyagot. Mindig kihívás számomra, ha kutatómunkát lehet végezni, és ha valami újat alkothatok. Ma a tudományos könyvkiadás helyzete nagyon nehéz, nagy szerencse, ha sikerül is kiadni egy-egy művet.

– *A könyvtáron belüli igen sokoldalú tevékenységed mellett 1994-től tagja vagy a Magyar Könyvtárosok Egyesületének.*

– A Társadalomtudományi Szekció programjain, konferenciáin részt vettem. Sok hasznos dolgot megtudhattam a szakmai továbbképzéseken. Élvezettel csatlakoztam mindig a szakmai kirándulásokhoz is, hiszen így a könyvtári világ olyan szegletébe is bele lehetett kukkantani, ahova magánlátogatóként vagy turistaként nem. A vándorgyűléseknek is évek óta aktív résztvevője vagyok, 2000-ben Esztergomban előadást is tartottam.

– *A múlt év végén a Társadalomtudományi Szekció titkárává választottak. Milyen távlati terveitek vannak?*

– Az 1977-ben alakult szekció alapcélkitűzései most is helytállóak. Ma is lényeges a társadalomtudományi könyvtárak tapasztalatcseréje, valamint a legkorszerűbb szakmai ismeretek megszerzése érdekében rendezvények, konferenciák rendezése. Ezen kívül évente belföldi vagy külföldi szakmai utakat, kirándulásokat szeretnék szervezni. Fontos lenne, hogy fiatalodjon a szekció, igyekszünk olyan érdekes programokat megvalósítani, hogy a fiatal könyvtárosok is érdemesnek tartsák az együttműködést. A Társadalomtudományi Szekció sok taggal bír, évtizedek óta jó vezetőekkel működő szervezet. Célunk, hogy elődeink jó munkáját folytatni tudjuk, és a szekció tagjaival jó kapcsolatot teremtsünk.

Pegán Anita

A Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégiumának pályázati felhívása a 2003. évre

A kollégium kiemelten támogatja:

- az Európai Unióhoz való csatlakozást előkészítő szakmai programokat és az Unióval kapcsolatos innovatív könyvtári szolgáltatások létrehozását,
- a könyvtári szolgáltatások korszerű módszereinek kialakítását és használatát,
- a fogyatékkal élők könyvtári ellátását segítő eszközök beszerzését.

A kollégium ösztönzi a különböző könyvtárak, könyvtártípusok együttműködésével létrejövő projekteket, ezért a több könyvtár összefogásával megvalósított pályázatok előnyben részesülnek.

A Könyvtári Szakmai Kollégium pályázatot hirdet a 2003. évi szakmai és szolgáltatási feladatok támogatása céljából az alábbi témakörökben:

Szakmai innováció – szakmai erőforrások

1. Könyvtári innovációs projektek

A kollégium ösztönzi a szakma aktív részvételét a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma könyvtári stratégiai tervének megvalósításában. Ennek érdekében pályázatot ír ki a különböző könyvtártípusokban létrejött innovációk széles körű hasznosítására. A kollégium célja, hogy felszínre hozza az egyes szervezetekben meglévő vagy bevezetésre kerülő új megoldásokat. Különösen fontosnak tartja az alábbi témák élenjáró tapasztalatainak támogatását:

Teljesítménymérés – a szolgáltatások hatékonyságát, a különböző célcsoportok használati szokásait, igényeit megjelenítő szakmai mutatók gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai.

Könyvtáros életpálya – a hivatás el- és megismertetésével kapcsolatos koncepcionális és módszertani kérdések.

Táv munka és könyvtár – a könyvtárosok távmunka végzésének szervezési, vezetési és ellenőrzési kérdései, valamint a könyvtár szerepe a hazai munkavállalók távmunkára való felkészítésében.

A pályázathoz csatolni kell:

- a választott téma rövid indoklását, a kidolgozás szempontjait
- a vele együttműködő könyvtárak és/vagy szervezetek nyilatkozatát arról, hogy részt vesznek a program kidolgozásában.

Pályázatot nyújthatnak be:

Könyvtárak, felsőfokú könyvtáros képző intézmények, szakmai szervezetek.

A pályázat elszámolásához csatolni kell:

- nyomtatott vagy elektronikus formában a projekt leírását (dokumentációját), a kidolgozott javaslatokat, eredményeket.

Támogatás kérhető:

- megbízási díj és annak járulékára,
- szakmai anyagköltségre,
- utazási költségre,
- szállásköltségre.

Tervezett keret: **5 millió Ft**

Altéma kódszáma: 2139

2. Könyvtár szakmai kiadványok előkészítése

Pályázni lehet könyvtár szakmai kiadványok – kivéve bibliográfia és repertórium –, tanulmányok, könyvtártörténeti kiadványok kéziratának elkészíttetésére nyomtatott vagy elektronikus formában.

Előnyben részesülnek a különböző könyvtári szolgáltatásokat elemző módszertani munkák, egy-egy sikeres projektet – különös tekintettel az Európai Unió gyakorlatra – bemutatni szándékozó írások.

A pályázathoz csatolni kell:

A munka egy kidolgozott fejezetét két szakmai ajánló véleményével.

Pályázatot nyújthatnak be:

Könyvtárak, felsőfokú könyvtáros képző intézmények, szakmai szervezetek.

Támogatás kérhető:

- megbízási díjra és annak járulékára,
- szükséges anyagköltségre (papír, CD, floppy).

Altéma kódszáma: 2140

3. Könyvtár szakmai kiadványok megjelentetése

Pályázni lehet könyvtár szakmai kiadványok – kivéve bibliográfia és repertórium –, tanulmányok, könyvtártörténeti kiadványok nyomtatott vagy elektronikus formában történő megjelentetésére.

Előnyben részesülnek a különböző könyvtári szolgáltatásokat elemző módszertani, egy-egy sikeres projektet – különös tekintettel az Európai Uniók gyakorlatra – bemutató kiadványok.

A pályázathoz csatolni kell:

A teljes kéziratot vagy a tartalomjegyzék és a tervezett terjedelem alapján a kézirat legalább 75%-át, illetve az elektronikus kiadvány tartalmi, strukturális leírását.

Pályázatot nyújthatnak be:

Könyvtárak, felsőfokú könyvtáros képző intézmények, szakmai szervezetek.

Támogatás kérhető:

- szerkesztői tevékenységre (szerkesztők díja, szedés, tördelés, korrektúra),
- nyomdai munkálatokra,
- előállításhoz szükséges anyagköltségre (papír, CD, floppy).

Tervezett keret (2. és 3. altémára): **25 millió Ft**

Altéma kódszáma: 2112

4. Szakmai programok

A kuratórium támogatja a könyvtári gyakorlatban időszerű szakmai programok megszervezését, lebonyolítását.

A pályázatokhoz részletes programot kell csatolni. Előnyben részesülnek azok a pályázók, ahol több könyvtártípus összefogása érvényesül.

4.1. Pályázatot nyújthatnak be a nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő közkönyvtárak a lakosság Internet és elektronikus szolgáltatások ismereteinek elsajátítására szervezett tanfolyamokra. A pályázathoz csatolni kell a tanfolyam te-

matikáját. Előnyben részesülnek azok a könyvtárak, ahol már korábban is szerveztek ilyen képzéseket.

4.2. A nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő közkönyvtárak pályázatot nyújthatnak be a gyermekek érzelmi intelligenciájának, kreativitásának fejlesztésére szervezett – irodalomközpontú – programokra.

A pályázathoz csatolni kell:

- a programtól várt eredmények bemutatását,
- a program folyamatossága és komplexitása, valamint a megfelelő szakmai háttér leírását.

4.3. Pályázni lehet olyan szakmai továbbképzés megszervezését, amely a minőségbiztosítás gyakorlati bevezetésére, a szakma korszerű ismereteinek átadására irányul. Elsősorban a minőségbiztosítási képzésen részt vett könyvtárosok gyakorlati tréningjére pályázhatnak könyvtárak, szakmai szervezetek és felsőfokú könyvtáros képző intézetek.

Támogatás kérhető az altéma egyes pontjainál:

- megbízási díjra és annak járulékára,
- útiköltségre,
- tanfolyamköltségekre (oktatási segédanyag, terembérlés, eszközhasználat, szervezett étkezés, szállásköltség),
- a gyerekprogram szakmai költségeire (foglalkozások anyagai, jutalomtárgyak, könyvek).

Tervezett keret: **30 millió Ft**

Altéma kódszáma: 2104

5. Könyvtári rendezvények, kiállítások

A pályázat célja olyan országos, regionális és több településen megtartott megyei rendezvények megszervezésének támogatása, ahol a szakma eredményeinek mások számára történő színvonalas bemutatása széles körű kapcsolatteremtő szándékkal érvényesül.

A kollégium támogatásával segíti az uniós és csatlakozó nemzetek kulturális sokszínűségét megismertető kezdeményezéseket.

Előnyben részesülnek azok a pályázók, akik más forrásokat is be tudnak vonni a programok megvalósításába.

Pályázhatnak országos szakmai szervezetek, az ODR szolgáltató könyvtárai.

Támogatás kérhető:

- megbízási díjra és annak járulékára,
- útiköltségre,
- dokumentációs költségre,
- propagandaköltségre.

Tervezett keret: **35 millió Ft**

Altéma kódszáma: 2108

6. Intézményi akkreditáció

Pályázatot nyújthatnak be azok a nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő közkönyvtárak, akik felnőttképzést folytatnak és intézményeiket akkreditáltatni szeretnék a 48/2001. (XII. 29.) OM rendeletben foglaltak alapján. A támogatás – a 7/2002. (XII. 6.) FMM rendelet szerint – kizárólag az akkreditációs díjra fordítható, így maximum 400 ezer Ft lehet.

Sikertelenség esetén a támogatást vissza kell fizetni.

Amennyiben az intézmény az akkreditációs tanúsítványt nem kapja meg, a támogatást vissza kell fizetnie.

Tervezett keret: 5 millió Ft

Altéma kódszáma: 2141

7. Elektronikus kommunikáció – digitális kultúra

Pályázni lehet webes szolgáltatások kialakítására, új adatbázisok, információs szolgáltatások létrehozásával. (Ez nem lehet dokumentumok katalogizálása). A szolgáltatást legalább két évig elérhetővé kell tenni a weben.

Pályázatot nyújthatnak be:

Könyvtárak, felsőfokú könyvtáros képző intézmények.

Támogatás kérhető:

- megbízási díjra és annak járulékára,
- szakmai anyagokra (a szolgáltatás előállításához szükséges papír, festékcazetta, floppy).

Szoftverek beszerzését a kollégium nem támogatja.

Tervezett költség: 5 millió Ft

Altéma kódszáma: 2122

8. Szakmai eszköze fejlesztés, korszerűsítés

Ebben a témakörben szereplő valamennyi pályázathoz csatolni kell a fenntartó kötelezettségvállalását az előírt önrészről és egy nyilatkozatot, amelyben vállalja, hogy a beszerzett eszközt a könyvtárban helyezi el és üzemelteti. A pályázathoz minden eszkről mellékelni kell termékismertetőt és árajánlatot. Az elszámolásban rezsiköltség nem szerepelhet.

8.1. Ellátórendszert működtető (kistelepülésen letéteti állományt biztosító) nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő közkönyvtárak pályázhatnak új gépkocsi beszerzésére a vételár 50%-áig, de maximum 2 millió Ft-ig.

A pályázatban nevesíteni kell azokat a településeket, amelyek rendszeres ellátásban részesülnek.

Fénymásológépre pályázhatnak nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő területi munkahelyi könyvtárak, az ötezer lakos alatti városok könyvtárai, községi könyv-

táruk, valamint az országos szakmai szervezetek. A támogatás mértéke a gép árának maximum 50%-a, de legfeljebb 300 ezer Ft lehet.

8.3. CD íróra, DVD lejátszóra, szünetmentes áramforrásra, nyomtatóra pályázhatnak a nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő városi és főiskolai könyvtárak. A támogatás az eszközök árának maximum 50%-a lehet. Egy pályázó legfeljebb két eszközre pályázhat, maximum 250 000 Ft értékben.

Az altéma egyes pontjainál az elszámolás az önrésszel növelt összeggel történik.

Tervezett költség: **75 millió Ft**

Altéma kódszáma: 2105

9. A fogyatékkal élők könyvtári szolgáltatásának támogatása

A nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő könyvtárak pályázhatnak olyan dokumentumok (hangoskönyv, öregbetűs könyvek), eszközök, (nagyító, olvasóléc, ke-rekesszék stb.) költségeire, amelyek a fogyatékosok könyvtári ellátását javítják. A támogatás a pályázat költségeinek maximum 50%-a, de legfeljebb 200 ezer Ft lehet.

Az elszámolás az önrésszel növelt összeggel történik.

Tervezett költség: **10 millió Ft**

Altéma kódszáma: 2142

10. Nemzetközi kapcsolatok

10.1. Hazai és határon túli könyvtárak együttesen pályázhatnak a határon túli könyvtárakban lévő, a magyar kulturális örökség részét képező dokumentumállomány elektronikus feldolgozására. A pályázatot azoknak a magyarországi könyvtáraknak kell – részletes szakmai programterv kidolgozásával – benyújtania, amelyek koordinálják a szakmai programot. Előnyben részesülnek azok, akik egy megkezdett munka befejezésére pályáznak.

Támogatás kérhető:

- megbízási díjra és annak járulékára,
- utazási költségre,
- szállásköltségre,
- szervezeti étkeztetésre,
- a feldolgozó munkához szükséges anyagköltségre.

10.2. Hazai könyvtárak, könyvtáros-képző intézmények pályázhatnak – mindkét fél nyilatkozatával alátámasztott – nemzetközi együttműködésen alapuló könyvtár szakmai program lebonyolítására. A támogatottnak kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy a közös program hazai könyvtárügyben felhasználható szakmai tapasztalatait publikálja (szakmai cikk, elektronikus dokumentum, Internet), amely elengedhetetlen feltétele az elszámolás elfogadásának.

Támogatás kérhető:

- megbízási díjra és annak járulékára,
- utazási költségre,
- szállásköltségre,
- szervezett étkeztetésre,
- a szakmai program megvalósításához szükséges anyagköltségre (papír, festékkazetta, floppy).

A pályázathoz részletes programtervet kell csatolni!

Tervezett költség: **15 millió Ft**

Altéma kódszáma: 2103

11. Állománybővítés

A Nemzeti Kulturális Alapprogram kiemelten fontosnak tartja a lakosság tájékoztatói, olvasási lehetőségeinek támogatását a nyilvános könyvtári rendszer könyvállományának bővítésével.

A program első lépéseként a 2003. évben a 10 ezer lakos feletti városok nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő önkormányzati fenntartású könyvtárai nyújthatnak be pályázatot állományuk bővítésére.

A pályázat teljes költsége legfeljebb 400 ezer Ft lehet, amelynek 30%-át önrészként a pályázónak kell vállalnia, a támogatási összeg maximum 280 000 Ft.

A pályázathoz csatolni kell a fenntartó önkormányzat nyilatkozatát arról, hogy a teljes költség 30%-a a könyvtár rendelkezésére áll a költségvetésben tervezett állománygyarapítási kereten felül, valamint, hogy a könyvtár a dokumentumok beszerzése után az áfát visszaigényli-e.

A pályázathoz csatolni kell a könyvtár 2002. évi statisztikai jelentésében szereplő forgalmi adatait:

- egy lakosra jutó beszerzési keretet (lakos/Ft),
- egy kölcsönzőre jutó kölcsönzött kötetet (kölcsönző/kölcsönzött kötet),
- a település lakosainak számát.

Az elszámolás az önrésszel növelt összeggel történik.

Altéma kódszáma: 2110

**A PÁLYÁZATOK
2003. ÁPRILIS 23-ÁIG BEÉRKEZŐEN
NYÚJTHATÓAK BE KIZÁRÓLAG POSTAI ÚTON
AZ NKA IGAZGATÓSÁGÁNAK CÍMÉRE
(H-1062 BUDAPEST, BAJZA U. 32.).**

A HATÁRIDŐN TÚL ÉRKEZŐ PÁLYÁZATOK ÉRVÉNYTELENEK!

Könyvtári Szakmai Kollégium

Terra incognita: a világ női arca

Reflexiók

A nőarcú könyvtár című írásra*

A feminista filozófia jeles képviselője, Cornélia Klinger a nyolcvanas években elemző cikket írt a filozófiai nőtudományt akkoriban foglalkoztató kérdésekről.¹ Írásában cáfolja, hogy a filozófia, és általában a tudomány a nemi különbségek fölött lebegve az általános érvényű, örök igazságok kizárólagos birtokában lenne, mivel a nőket hosszú ideig kizárták a filozófiai reflexió műveléséből, s így „a férfi-alapú filozófiatörténet féllábas és hamis” – a (nőket elnyomó) hatalmi struktúrák és uralmi viszonyok igazolását szolgálja. A tanulmány magyarul első megjelenése után tizenkét évvel jelent meg, szerzője megjegyzéseket fűzött a fordításhoz, amelyben elmondja, hogy a közben eltelt években megtörtént a filozófiatörténet elfelejtett női teljesítményeinek felkutatása, valamint új, a nőkutatók által kidolgozott módszertani eredmények születtek. Része volt ez annak a hatalmas szellemi megújulásnak, amelyet a huszadik század hatvanas–hetvenes éveiben a feminizmus „második hulláma” indított el. A tudományterületek (irodalom-, történelem-, földrajztudomány, teológia, szociológia, közgazdaságtan stb.) alaptételeit feminista kritikának vetették alá. Az „első hullám” az előző századforduló idején a választójog elnyerésétől várta a nők helyzetének gyökeres változását. Azonban a hatvanas évekre kiderült, hogy a papíron létező jogok nem automatikusan érvényesülnek. Meg kellett fejteni, mi okozza a nemek közötti egyenlőtlenségek folytonos újratermelődését. Eközben Magyarországon az államszocialista berendezkedés felülről irányított nőpolitikája mellett tudomást sem lehetett szerezni a feminista elképzelésekről. 1968-ban (!) az egyetlen hazai női lap vezércikkben idézte Lenin kijelentését, hogy „mi elhatároljuk magunkat a feminizmustól.”

Írásomban a feminizmussal és a nemek társadalomtudományával foglalkozó hatalmas szakirodalomra támaszkodva – és a bőség zavarával küszködve – felhívnom a figyelmet néhány megfontolandó gondolatra, melyek a nemi sztereotípiák alapos elemzése után megváltoztatták az egész tudományt. (Nem egy szerző kuhni fordulatként értékeli ezt a paradigmaváltást.) A diszciplína kibontakozásával természetesen együtt járt a terminológia kialakulása is. Ezért félreérthető és problematikus a „feminista könyvtár” elnevezés használata *A nőarcú könyvtár* című írásban. A szókapcsolat még a köznyelvben is olyan intézményt jelent, amely feminizmussal kapcsolatos gyűjteményt tárol és épít, nyilvántart és hozzáférhetővé tesz. Léteznek ilyen gyűjtemények, bár komoly formában csak külföldön. (Az egyik legnagyobb közülük az Amszterdami Feminista Könyvtár. Benne megtalálható pl. Bédy-Schwimmer Rózsa néhány írása is.) E pontosítás után írásom további részében a női

* Kozmáné Sike Emese: *A nőarcú könyvtár* = 3K, 2000. január.

munka leértékelődésének okaira térek ki, előtte azonban néhány megjegyzés erejéig a feminizmus és a gender studies (nemek társadalomtudománya) fejlődésének egy-egy fontos mozzanatára utalok. Az „első hullám” említésekor könnyű helyzetben vagyunk, hiszen gazdag magyarországi hagyománnyal büszkélkedhetünk. A már említett Bedy-Schwimmer Rózsa és Glücklich Vilma neve jól ismert a nemzetközi szakirodalomban. Az ő kérdésfelvetéseik, problémamegközelítésük annyira modern, hogy munkásságuk közvetlenül kapcsolható akár a mai legkidolgozottabb elméletekhez is. A magyarországi feministák által szervezett 1913-as budapesti Választójogi Világkongresszus idején 3000 résztvevő képviselte az öt világrész lányait, asszonyait, és az eseménysorozatról 230 újságíró tudósított.

A „második hullám” történéseiből semmi nem jutott át a vasfüggönyön. A Replika című folyóirat 1994-es körkérdésére nem egy – tudományos pályán mozgó – kutató nő válaszolta, hogy a feminizmusról alig tud valamit. Ha fellapozzuk az akkor forgalomban levő lexikonokat, némi magyarázatot találunk arra, mi okozhatta a tájékozatlanságot. A tíz-húsz soros szócikkek egy mondatot sem vesztegettek a jelenkori feminizmus vagy akár a magyar hagyomány bemutatására. Ugyanakkor a második hullám idején vette kezdetét az a hatalmas elméletalkotó munka, amelynek ismerete nélkül nehéz elképzelni az igazán korszerű tudást. Emberileg is sokat veszít az, aki elmulasztja, hogy – akár férfi, akár nő – női szemmel is rácsodálkozzon a világra. A nők szocializációjuk során remekül megtanultak „férfiül”. Minél magasabb képzettségűek, annál hosszabb ideig tanulmányozták a jelenségeket egy olyan vonatkoztatási rendszerben, amelyet nélkülük alakítottak ki. Eközben óhatatlanul azonosulniuk kellett a férfiak alkotta következtetéseikkel. Ezek után megértjük, miért vezette be Elisabeth Schüssler Fiorenza, amerikai teológusnő² a „kyriarchátus” fogalmát, amely az uralkodási rendszert vizsgálja: a hatalmi piramis csúcsán a fehér, tehetős férfiak állnak, alján a színes, szegény nők. A piramist párhuzamos vízszintekkel tagoltan kell elképzelni, ahol az egyes szintek női fele ugyanúgy részt vesz az alatta lévő szintek férfiainak és nőinek kizsákmányolásában, annak ellenére, hogy a saját szintjén többnyire neki magának is csorbulnak a jogai. Ezzel közeledünk a Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban erőteljesen jelen lévő azon kritikához, amely az „egyes nők” felé irányul. Ha ugyanis meg akarjuk érteni a mindig felmerülő kérdést: hogyan termelődik újjá folyamatosan a nők hátrányát konzerváló struktúra, érdemes egy pillantást vetni a „token women” jelenségre is: „az a kiválasztott nő, aki kulturális szerephez juthat, és akinek cserébe fel kell vállalnia az ellen-bizonyítás feladatát; a példa státuszát kell magára vállalnia. Dicsősége és társadalmi sikere elszigeteli a többi nem sikeres nőtől. A 'boy-club', a férfiak klubjának tagja lesz, s így élvezheti azok esetleges kivételes helyzetét.”³ A baj csak az, hogy eközben a nőknek tulajdonított, jól hangzó tulajdonságok (érzelemgazdagság, empátia, szolgálatkészség stb.) miatt a társadalom a nők döntő, túlnyomó többségét igen változatos eszközökkel (nevelés, médiumok stb.) a „nőknek való”, vagy az ún. segítő foglalkozások felé tereli. „Valakinek gondját kellett viselnie a férfi sikergépezetéből származó melléktermékeknek és emberi törmeléknek, és a választás a nőkre esett.”⁴ Ebből a pozícióból nehéz jelentős befolyást gyakorolni a világtörténelem menetére, amely a férfiakra (szintén nagyon önkényesen) oktrojált tulajdonságok mentén „fejlődik”: agresszió, a Föld leigázása, hatalomvágy stb. Ebben a fejlődésben – mondja Schüssler Fiorenza – „igen nagy veszélyeket látok, mivel a globalizációt pillanatnyilag valóban a nők vállán akarják kihordatni.”

Mivel a gyakorlati döntések elfogadtatását általában a tudományos érvelés súlyával is igyekeznek nyomatékosítani a mindenkori hatalmon lévők, egyáltalán nem mindegy, mit állít a tudomány. (Pontosan száz éve – ami a történelemben egy másodperc tört része – Otto Weininger például azt állította: a nő amorális, a nő alogikus, a nőnek nincsen lelke... és nem érdemes folytatni.)

Ha manapság többet, igazabbat, izgalmasabbat akarunk megtudni „a” nőről, először is meg kell ismernünk néhány alapvető, mára letisztult fogalmat: „Az angol nyelvnek két szava van a *nem* megjelölésére: *sex* és *gender* (...) Az első szó alatt (melyet magyarra ’biológiai nem’ illetve a ’nemek közti biológiai eltérés’-ként fordíthatnánk) a nemek közti hormonális, testi vagyis a biológiailag leírható jegyeket értik. A *gender* (’társadalmi nem’) pedig mindazokra a mentalitás, viselkedésbeli és a társadalmi munkamegosztásban betöltött különbségre, mely általánosságban véve a férfiak csoportját a nők társadalmi csoportjától elválasztja. Ma már a társadalomtudományi megközelítések jelentős része nem biológiai eredetűnek tekinti a két nem mentalitása és viselkedése közti különbséget és az erre épülő társadalmi munkamegosztást. Így a férfiaknak és nőknek a társadalmi hierarchiában elfoglalt helyét, az alá- és fölérendelt pozíciókat sem a biológiai különbségekre vezetik vissza, hanem jelentős részüket a szocializációs minták hatásának tulajdonítják.”⁵

A nőtudomány legkülönbözőbb témáiról az elmúlt tíz év alatt magyarul is megjelent könyvtárnyi irodalomból tájékozódhatunk. Egy részük hiánypótló fordítás (könyv és folyóiratcikk vegyesen), de a hazai kutatások eredményeit is követhetjük már. Érdekes jelenség, hogy a jelentős folyóiratok mindegyike megjelentetett már feminista különszámot (*Tér és társadalom, Café Babel, Replika, Helikon, Educatio, Thalassa, INFO-Társadalomtudomány stb.*).

A pályák elnöiesedésének kérdése szempontjából két jelentős munka lehet segítségünkre. Az egyik fordítás⁶, a másik Nagy Beáta *Női menedzserek* című munkája.⁷

Stiegler tanulmánya több fontos momentumra hívja fel figyelmünket. Napjainkra olyan technológiai és munkaszervezési átalakulások mentek végbe, amelyek révén a sikeres teljesítmény egyik legfontosabb előfeltétele a szociális képességek fejlettsége lett. A tradicionális nőkép azt mondja nekünk, hogy a nők nemüknél fogva birtokában vannak e felértékelődött tulajdonságoknak. Mégis azt tapasztaljuk, hogy ha „női foglalkozásokban van ezekre szükség, továbbra is alulértékelik e készségeket. A foglalkozások és a nemek összekapcsolása tehát hierarchiát hoz létre.” A nemek jelképes rendje koronként, társadalmi formációnként eldönti, hogy mi számít nőiesnek, mi férfiasnak. (Gondolhatunk egyes természeti népekre vagy akár a második világháború utáni egyes női foglalkozásokra.)

A szerző rámutat arra, hogy a társadalom jó néhány (az egészséggel, a neveléssel, a regenerálódással összefüggő) problémát a magánszféra keretei között old meg, ezáltal ezek láthatatlanok és fizetetlenek maradnak, pedig elvégzésük gazdasági haszonban testesül meg egy másik szférában. (Ennek fényében megkérdőjelezhető lenne minden olyan érvelés, amely kemény gazdasági mutatókat vonultat fel annak bizonyítására, hogy miért nem jut több támogatás erre vagy arra a területre, mivel az alapul szolgáló számok nem tartalmazzák a – többnyire női – ingyenmunkát.)

„A tanulmány hozzásegít egy jelenség felismeréséhez, amelyet az ’elnöiesedés’ szóval szokás kifejezni, és ami a ’tipikusan női’ foglalkozások leértékelését, illetve

leértékelődését hordozza magában. Pedig éppen a rendszerváltás folyamán vált világossá az 'elnőiesedés' paradox volta: a kádári érában alulfizetett és alacsony presztízsű, pl. jogi szakmák 'nőiesedtek el'. Most pedig olyan mértékben 'férfiásodnak' vissza, amilyen mértékben jobban megfizetik őket.¹⁸ Ha már észrevettük ezt vagy más hasonló tendenciát, lehetőleg ne nőellenes következtetést vonjunk le belőle, hanem tanuljunk meg úgy a dolgok mögé pillantani, hogy inkább százszor növeljük önbecsülésünket, mint egyszer aláássuk. (Hiszen a foglalkozások presztízsének nemhez kötött mozgása aggasztó rejtett üzenetet is hordozhatna: mintha a férfiak hírből sem ismernék az elkötelezett pályaválasztást és a belülről fakadó hivatásszeretetet, mivel mindig oda „áramolnak”, ahol több a pénz. Ezt ugye nem gondolhatjuk komolyan. Inkább azt érdemes belátni, hogy a merev előítéletek mindkét nemnek ártanak.)

A másik munka, Nagy Beáta könyve úgy íródott, hogy alkalmas az önértékelés emberhez méltó szintjének fenntartására. A tíz éves kutatómunka eredményeképpen elkészült mű szemléletmódjában folyamatosan érvényesül a feminista kutatások kiváló ismerete, de szavakban is megfogalmazza a „kutatás tárgyai” – a nők iránt érzett szimpátiáját és szolidaritását: „Könyvemet tulajdonképpen azoknak a fiatal lányoknak, mai egyetemistáknak, pályájuk elején állóknak ajánlanám – amennyiben van még idejük olvasni –, akik megfelelő minta és támasz nélkül kénytelenek megküzdenni a munkahely elvárásaival és a társadalom (sokszor rejtett) előítéleteivel.” A kötet igen rövid bemutatása előtt álljon itt a már idézett Kolbenschlag idevágó mondata: „És most, hogy látom, amint volt leánytanítványaim a jogi egyetemek és menedzserképzők padjaiból hosszú évek után kikerülve, friss diplomájukkal különböző jogi cégekhez, vállalatokhoz és kutatóintézetekhez mennek el dolgozni, és úgy fogadják őket, mint díjnyertes versenylóvakat, elgondolkozom.”¹⁹

A női menedzserkről szóló munka bankárnőknek és ipari vállalatok női vezetőinek a pályáját kíséri figyelemmel. Életútinterjúk és egyéb módszerek segítségével rajzolja meg, milyen speciális vonásokat lehet felfedezni a megkérdezett felsővezetők karrierjében. Az első felmérést tíz évvel később megismételte a szerző. A kutatás nagyon sok kérdésre kereste a választ: van-e nőies vezetési stílus, milyenek a női döntéshozatali stratégiák, van-e szerepe a társadalmi háttérnek, származásnak a női karrier alakulásában, és így tovább. Bár szereplői presztízzsel rendelkező, magas státuszú nők, a szerző tisztában van azzal, hogy ők a „boldog kevesek”, és nem téveszti szem elől mindazt, amit egyébként a társadalomban tapasztal.

Nagy Beáta határozottan kérdez, és ha kell, élesen fogalmaz: „Miként alakulhatott úgy a társadalomtudományok fejlődése, hogy nincsen jelen a nőkről való gondolkodás – a feminista áramlatokról nem is beszélve! – a közgazdaságtanban, a gazdaságszociológiában, sőt általában a szociológiában? A nyugati paradigmákat, kutatási irányzatokat átvéve miként maradhat ki a nemek helyzetének elemzése? Hogyan lehetséges az, hogy miközben meghatározó 'nyugati' gazdaságszociológus professzorok elméleteinek és nézeteinek döntő többségét átvesszük, a nemek eltérő helyzetének elemzését sürgető megjegyzéseiket folyton és szándékosan elfelejtjük? Miért van az, hogy a társadalomtudósok – ha éppen foglalkoznak a nemek gazdasági viszonyaival – elsősorban a családon belüli nemi szerepeket elemzik? A család és a háztartás lenne talán a nők 'természetes' közege? Milyen okok húzódnak meg amögött, hogy a nőket, a női munkaerőt és egyben a női

szerepeket alulértékeli a gazdaság és a társadalom?” (Hozzátevve, hogy közben nem nélkülözheti, nem is akarja nélkülözni a női munkát.)

Ha rászánjuk az időt és a figyelmet egy ilyen vagy egy hasonló könyv elolvasására, és arra, hogy ezeket a kérdéseket az új felismerések fényében magunk is átgondoljuk, talán nem fogjuk az elnőiesedést olyan természeti csapásként elképzelni, amely ellen, mint árvíz idején, nagy erővel védekezni kell.

Ha elképzelünk egy olyan társadalmat, amelyben férfiak és nők egyaránt felszínre hozhatják bármilyen képességüket, kreativitásukat, és amelyben kisebb nyomás nehezedik rájuk, hogy beilleszkedjenek előre megírt szerepcikbe, akkor ott emberekről fogunk beszélni, akik különben teljes jogú férfiak és nők.

IRODALOM

- 1 Klinger, Cornélia: Mennyire férfias a tudomány? = 2000., 1998. 4. sz. 52–59. p.
- 2 Schüssler Fiorenza, Elisabeth: „A férfiegyháznak meg kell térnie” = Koinónia 1998. augusztus–szeptember 353–354. p.
- 3 Drozdik Orsolya: Kulturális amnézia avagy a történelmi seb = Balkon 1995. 1. sz. 4–7. p.
- 4 Kolbenschlag, Madonna: Búcsúcsók Csipkerózsikának. Debrecen, 1999.
- 5 Acsády Judit: A feminizmus kialakulása és mai kérdései. In: A kisebbségekből álló társadalom konfliktusai. Szeged, 1998.
- 6 Stiegler, Barbara: A foglalkozás nem nemek kérdése. Ford. Krén Ildikó. Bonn 1994.
- 7 Nagy Beáta: Női menedzserek. Budapest 2001.
- 8 Stiegler i. m. A fordító előszava.
- 9 Kolbenschlag i. m.

Elekes Irén Borbála

A körmendi Faludi Ferenc Városi Könyvtár jubileuma

2002 a közkönyvtárak életében különleges jelentőségű év volt Magyarországon. 1952-ben hozták létre a megyei könyvtárakat és a járási, valamint a városi könyvtárak többségét. Az évforduló kapcsán sok intézmény szervezett emlékülést, tudományos tanácskozást, közösségi összejövetelt, baráti találkozót. Ez egyszer – rövid ideig ugyan – reflektorfénybe került a könyvtárosok által végzett munka és maguk a könyvtárak is.

Körmenden 1952. október 16-án avatták a városi könyvtárat. Az induló „állomány” 196 kötetét az ifjú könyvtárvezető, Vizi László saját könyveiből egészítette ki kerek 200-ra. Az elmúlt ötven év viszontagságaira, szakmai sikereire emlékezett 2002. november 15-én a könyvtár munkaközössége.

A gazdag programot *Bebes István* polgármester megnyitója vezette be, aki a könyvtárnak a város életében betöltött szerepét emelte ki, és hangsúlyozta a közgyűjtemény fontosságát a gyermekek nevelésében és az önképzésben.

A polgármester úr bevezetője után a szakmai napon elnöklő *Mecseriné Doktor Rozália* igazgató köszöntötte a közönség tagjait, akik nagy számban reprezentálták a megye könyvtáros-társadalmát, majd átadta a szót az első előadónak, *dr. Gerő Gyula* nyugalmazott főszerkesztőnek, akinek előadása a járási könyvtárak kialakulásáról és sorsáról szólt, és a **Visszapillantás az egykori járási könyvtárakra – tárgyilagosan és némi nosztalgiával** címet viselte. Az adatgazdag és élményszerű áttekintés a szervezés nehézségeitől a könyvtáros-személyiségek bemutatásáig átfogó képet mutatott be a hőskorszakról. Bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy valóban érdemes saját múltunkkal foglalkozni, a még létező emlékezet és a dokumentumok alapján összeállítani az 1945 utáni könyvtárügy történetét. [Az előadást e számban teljes terjedelmében közöljük. *A szerk.*]

Papp Gyula nyugalmazott könyvtárigazgató **A körmendi járási könyvtár létrejötte és szerepe a városkörnyéken** címmel a hétköznapi emlékeiből építette fel előadását. Megállapította: a könyvtár életét évtizedekig meghatározó elhelyezési gondok, a költözködések mellett a munkatársak szakmaszeretete és elhivatottsága segítette fennmaradni és folyamatosan fejlődni az intézményt.

A községi könyvtárak létrehozásának, ellátásuknak anyagi és technikai nehézségeiről szólva az a jogos szakmai büszkeség is megfogalmazódott, hogy a Körmendhez tartozó községek könyvtárai sohasem maradtak szakmai segítség nélkül.

Mecseriné Doktor Rozália **Könyvtárunk az Európai Unióba vezető úton** című előadásában napjaink lehetőségeiről és a könyvtárral szembeni olvasói elvárásokról beszélt. A sikeres pályázatok eredményeként kiépülhet az információs infrastruktúra, ingyenes internethasználatra van lehetőség, és sikerült megoldani a mozgássérültek akadálymentes bejutását is a könyvtárba.

Mándli Gyula, a váci Katona Lajos Városi Könyvtár igazgatója, az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezetének elnöke **Helyismereti tevékenység napjainkban a városi könyvtárakban** címmel átfogó képet festett e fontos könyvtári munkaterület elméletéről és jelenlegi gyakorlatáról. Bemutatta a helyismereti munka végzését támogató alpművket és a Szervezet erőfeszítéseit a szakmai egységesítés és fejlesztés érdekében. Büszkeséggel említette meg az igazgatása alatt álló intézmény ez irányú tevékenységét és a közelmúltban megjelent köteteket.

Kovács Béláné igazgatóhelyettes mondanivalója szorosan kapcsolódott az előtte elhangzott előadáshoz **A Faludi Ferenc Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteménye** címmel. A hallgatóság megismerkedhetett a különgyűjtemény értékeivel és a bibliografizálási munkával. *Kondicsné dr. Kovács Évának*, a Csaba József Honismereti Egyesület elnökének összefoglalója kiegészítette a szakember által elmondottakat **A civil szervezetek és a városi könyvtár kapcsolata** címmel. A Körmend értékeinek feltárásáért és bemutatásáért folytatott munkálkodásban szoros partneri viszony alakult ki az egyesület és a könyvtár között.

Dr. Pálvölgyi Mihály tanszékvezető és *Ördögné Kovács Mónika* tanársegéd, a szombathelyi Berzsényi Dániel Főiskola Könyvtár–Információtudományi Tanszékének munkatársai **A képzés irányai, a városi könyvtárak mint gyakorlőhelyi partnerek** témáról osztották meg tapasztalataikat a jelenlevőkkel, akiknek többsége résztvevője a főiskolások gyakorlatának.

A virtuális pezsgőbontással véget érő előadásorozatot valódi követte, miután Bebes István polgármester felavatta a belső átalakítással megszépült olvasószolgálati tereket és a mozgáskorlátozottakat segítő felvonót. Új burkolatot kapott az épületet körülvevő tér, megújultak a szociális helyiségek és a fogadótér is. A szép számban megjelent olvasók látható örömmel ismerkedtek az új, igényes környezettel.

A Faludi Ferenc Városi Könyvtár 40 éve címmel a városi kiállítóteremben fényképek, tervrajzok, plakátok és írásos dokumentumok vezették végig az érdeklődőt az elmúlt fél évszázadon. Nagyszabású, de soha meg nem valósult terveket láthattak, és egykor gyakran használt, mára technikatörténeti érdekességgé vált eszközöket vehettek szemügyre. A kiállítást *Nagy Éva*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár igazgatóhelyettese ajánlotta a közönség figyelmébe, beszédében a könyvtáros szerepét és megbecsülését állítva középpontba.

A nap meglepetése a könyvtár munkatársaiból alakult Cutter Singers kórus bemutatkozása volt.

Az emlékeztetést segítő ünnepi nap fő értéke a minden előadásból áradó szakmaszeretet és hivatástudat volt. Teljes képet kapott minden résztvevő arról a munkáról, amellyel az elmúlt évtizedek alatt a 200 kötetes alig-gyűjteményből igazi városi könyvtár lett, amely nélkül ma már elképzelhetetlen az oktatás, a kutatás, a kultúra Körmenden. A résztvevők számára bizonyíték volt erre a város vezetők részvétele és az olvasókkal zsúfolásig megtelt kiállítóterem is.

Nagy Éva

Visszapillantás az egykori járási könyvtárakra – tárgyilagosan és némi nosztalgiával

1897-től az első világháború kitöréséig, 1914 augusztusáig a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége és Tanácsa 1457 településnek juttatott egy-szeri adományként pár száz kötetes könyvtárat – négyféle kategóriában: a 300 koronástól a 2000-esig –, az akkori Magyarország 12 650 községe közül a szerencsésebbeknek. Kiszámolható: ha az országot nem csonkítják meg Trianonban, 147 esztendő kellett volna ahhoz, hogy minden község ilyen kiskönyvtárat kapjon! Mivel az ország egyharmadára zsgorodott, az addigi ütemet tartva potom ötven év alatt – hogy úgy mondjam: telítődhetett volna a magyar vidék népkönyvtárakkal. És ez is csupán a könyvtárak létesítését jelentette volna – minden fejlesztési, gyarapítási lehetőség nélkül, tehát folyamatosan elhasználódó és megüledő, aszalódó állománnyal. 1927-ben népszövetségi kölcsönből (a fiataloknak: a *Népszövetség az Egyesült Nemzetek Szövetsége*, az ENSZ elődjének tekinthető) a kormányzat 1500 népkönyvtárat alapított a csonkaországban, de számukat 1936-ig mindössze 125-tel gyarapította. Ezeknek a könyvtáraknak – amelyek közül a legnagyobbak is csak 200 kötetesek voltak – abbamaradt a szervezésük már a második világháború kitörése, tehát 1939 előtt. A háború pedig elpusztította a nagy részét annak a kevésnek is, ami volt...

A városokban bizonyára kedvezőbb volt a helyzet – mondhatná valaki. Üssük fel hát a *Magyar Minerva*, jó hosszú címe szerint „A magyarországi múzeumok, könyvtárak, levéltárak, tudományos intézetek, tanintézetek, bizottságok, tanácsok, tudományos és művészeti társulatok, közművelődési egyesületek évkönyve” legutolsó, VI. kötetét, amely az 1930–1931-es állapotokat rögzítette. Kiderül: a megyeszékhelyek túlnyomó többségéből hiányzik a működő közkönyvtár említése – a Dunántúlon körülpillantva Komárom-Esztergom, Somogy, Tolna, Zala megyék-nél hiába keressük ilyenek leírását, a Tiszától keletre pásztázva pedig feltűnő, hogy például a felsorolt megyék székhelyeinél csaknem kétszer-háromszor nagyobb lélekszámú *Orosházának* még a neve sincs a Minervában. Ezek után nem meglepő, hogy Vas megyéből hiába keressük *Celldőmölk*, *Sárvár* és **Körmend** nevét; *Vasváron* a domonkosok rendházának könyvtára éppen „rendezés alatt” áll (tehát nem működik); *Szentgotthárd* mindössze a reálgimnázium tanári könyvtárával szerepel, s csak *Kőszegen* mutatkozik némi élet – ha annak nevezhetjük a Szent Benedek rendház könyvtárának (egyben a reálgimnázium könyvtárának) és a négy középiskola tanári könyvtárának létezését, továbbá az állami tanítóképző intézettel kapcsolatos gyakorlatiskola könyvtárának azon adatát, miszerint állománya 18 mű 17 kötetben!

Tíz évet ugorva: 1940-ben a megnagyobbodott ország területén 10, azaz tíz városi könyvtár működött! Ehhez kommentár sem kell, s ha valaki szemrehányóan

mondja: *de azonban* tudomásunk van jól működő városi és falusi könyvtárakról! – a válasz annyi, hogy a sivatagokban akadnak oázisok is, ám – sajnos – ezek alig kibebítik a Szahara homoktengerének kiterjedését és enyhítik sivárságát.

Ismét egy évtizedes ugrás után, az újabb vesztett, ráadásul az ország területét végigdúló háború, a maradék letarolásának számbavétele után álljunk meg 1949-nél. Azért, mert ekkor születtek meg hazánkban az első körzeti könyvtárak, amelyek alapjai lettek mind a megyei, mind a járási könyvtáraknak.

A *körzeti* könyvtárakat, azok rendszerét *Sebestyén Géza* (remélem, a fiatalok is ismerik e nevet!) alkotta meg a 19. századi amerikai (ld. a farmokat ellátó könyvtárak) és az ezek példájára a 20. század elején létesített angol megyei (ld. county) könyvtárak gyakorlata, valamint az 1915–1919-es magyar elméleti törekvések szintézise alapján. Lényege a centralizált, folyamatosan működő könyvtárellátó és -gondozó *rendszer*. Egy központ (előbb az Országos Könyvtári Központ, majd a Népkönyvtári Központ) könyvtári kötésbe öltöztetett, katalóguscédulákkal és mindenféle ügyviteli és olvasószolgálati nyomtatványokkal felszerelt könyvszállítmányokat küld az általa finanszírozott ún. *körzeti könyvtárakba*, amelyek alközpontként a kapott anyagot *letétbe* továbbküldik a településekre. az *alapkönyvtárakba*, későbbi nevükön *népkönyvtárakba*, mégpedig azzal a szándékkal, hogy az alapművek, kézikönyvek ott maradjanak, az állomány többi részét pedig cseréljék a többi letéti könyvtár között. A körzeti könyvtár eredetileg nemcsak a falusi könyvtárak táplálására volt szánva, hanem kérésre a városokban, járási székhelyeken létesítendő–létesített könyvtáraknak vagy akár az üzemeknek és az iskoláknak is juttatható volt a letétet. Mindezt pedig úgy, hogy miközben maga nem volt kölcsönző, olvasószolgálatot működtető könyvtár, hanem ciosztóhely, folyamatosan végezte volna a letéti könyvtárak újabb és újabb könyvekkel való feltöltését, továbbá a könyvek cseréjét a tagkönyvtárak között, valamint gondoskodott volna a könyvtárosok módszertani segítségéről és képzéséről–továbbképzéséről is. A mai könyvtárosok mindezt úgy képzeljék el, mintha a jelenlegi *Könyvtári Intézet* és a *Könyvtárellátó* egy szervezet volna, vidéki ciosztó–szolgáltató *alközpontokkal* a megyeszékhelyeken, városokban – függetlenül az ott működő, közvetlen olvasószolgálatot végző megyei és városi könyvtáraktól.

A könyvtártípus azért kapta a *körzeti* nevet (ilyen közigazgatási egység nem létezett Magyarországon), mert a megyénél kisebb, a járásnál nagyobb területre terjedt volna ki tevékenysége. A megalakuló körzeti könyvtár először átfogta az egész megyét, minden járását, a második, harmadik új körzeti könyvtár belépésével pedig a már működők területe csökkent volna, egyre kevesebb és kevesebb járást foglalt volna magába. Az 1947–1949-es tervek 60 vagy 70 körzeti könyvtár létesítésével számoltak: ez azt jelenti, hogy egy-egy körzeti könyvtár *két* járás könyvtárellátását, -gondozását végezte volna a rendszer teljes kiépítése után.

Valamennyi körzeti könyvtár létszáma három főből állt: a könyvtárvezetőből, a könyvtárkezelő-adminisztrátorból és az *utazókönyvtárosból*. A rendszert, tehát azt, hogy az *egész állomány tulajdonképpen a körzeti könyvtáré, és azt áramoltatják körforgásban a körzet területén*, csak *mozgókönyvtári* megoldással lehetett volna jól működtetni. Bibliobusz azonban nem létezett. Maga Sebestyén Géza az akkori magyar viszonyok ismeretében – idézem – „egy igényesebb fedett teherautót” képzelt el, tehát eleve *átalakítást*, a polcokon 1000–2000 kötettel. Mivel ilyen könyvtárbuszt egyet sem sikerült összebütykölni, maradt a körülményes

vasúti szállítás vagy a táskában, zsákokban, ládákban utaztatás az autóbuszokon, vonaton, illetve lovaskocsikon. A kis állományokat pedig jobbára sokkal inkább újból és újból feltöltötték, semmint hogy cserélték volna. Jómagam néhány olyatén zajló cserét is láttam, hogy a falusi tanító úr a hóna alá vett 15-20 könyvet a városba menet, és a körzeti könyvtár felé kormányozva lépteit, kicserélte frissebb olvasnivalóra.

Mivel – mint említettem – az egész rendszer lényege az állományok mozgatása lett volna, hatékonyságát nagy mértékben korlátozta a jármű hiánya. 1951 nyarán megjelentek ugyan a 125 köbcentis Csepel kismotorkerékpárok a körzeti könyvtárakban, ezek azonban csak a lóti-futiságra, a havijelentések, statisztikák összeszedésére és a választási meg a begyűjtési agitációs plakátok széthordására voltak használhatók, nem pedig az eredeti célra, az állomány gyors mozgatására. „A gépesítésünk következő láncszeme a *bibliotricikli* lesz majd” – mondogattuk ironikus-mérgesen akkoriban, rosszkedvünk delén az összejöveleteinken.

Az első körzeti könyvtárat 1949. április 4-én Veszprémben avatták fel. Számuk 1951 végén 32 volt. (1952-ben még három létesült.) Egy megyében – Borsod-Abaúj-Zemplénben – három körzeti könyvtár is működött, több megyében kettő-kettő; Vas megyének csak egy jutott, a szombathelyi, ez is kissé megkésvé, 1950 őszén, ráadásul egy igen gyengén teljesítő személyzettel. Mivel a könyvtárosság – az elmondottakból talán kitűnt – abban az időben egyáltalán nem volt szakma, a körzeti könyvtárak átlagos színvonala sem lehetett magas. (Ne feledjük: az egyetemi könyvtárosképzés csak 1949-ben indult, a főiskolai – levelező és esti tagozaton – 1951 őszén, a könyvtárosok havi folyóirata, a *Könyvbarát* 1951 júniusában jelent meg először – mellelég ennek számaiból tanulhatták-tanulgatták a könyvtárosok, hogyan kell a címléltárkönyv és a statisztikai jelentés rovatait kitölteni.) Amikorra – épp az imént említett tényezők hatására – kezdtek megteremtődni a szakmai nívó emelkedésének feltételei, kimondatott a verdikt a körzeti könyvtárak megszűntetéséről, pontosabban egy új rendszerbe olvasztásáról, még finomabban, mai kifejezéssel: integrálásáról.

Az okokat elemezve elég nehéz ésszerű indokot találni a felszámolásra, tekintettel arra, hogy a körzeti rendszer az akkori szegénység idején történő bármily gyengítésének is óhatatlanul a falusi könyvtárügynek, a kistelepülések könyvelésének vészes romlásával kellett járnia. Mivel a városi könyvtárügy csak abban az időben kezdett megszületni, illetve éledezni, várható volt, hogy ha ebben az egyetlen intézményben „integrálódnak” a helyi és a vidéki ellátási, szolgáltatási kötelezettségek, a városi lakossági igények elemi erejű jelentkezése egy korszerűbb szolgáltatás iránt el fogja vonni a figyelmet a vidéktől, a falutól, a tanyáktól–pusztáktól. A kényszerű integrálás magyarázata valószínűleg a szovjet modelltől való addigi eltérésben rejlik, a körzeti könyvtári rendszerrel ugyanis a szovjet említkön nevelkedett magyar népművelési irányítók nem tudtak mit kezdeni. A szovjet könyvtári rendszer a közigazgatási felépítésnek megfelelően alakult ki, s a nálunk 1950 közepén bevezetett megyei tanács–járás tanács–községi tanács struktúrához kellett alakítani a könyvtári szisztémát is.

Az átalakítás az akkor (is) szokásos csinnadrattával ment végbe. A *Könyvbarát* – a *Könyvtáros*, illetve a *3K* elődfolyóirata – 1952. májusi száma rendhagyó módon verssel kezdődik, közli az akkor jónevű „udvari” költőnek számító *Kuczka Péter Könyv-induló* c. versét, ebből érdemes idéznünk néhány veretes sort:

...

*Csiszolni a dolgozók tudatát
s hogy megváltozzék tőlük a világ,
harcba indulnak a könyvezredek.
Lehet a gyémánt tízezer karátos.
Nekiünk csak kavics. Mit sem ér.
Száz aranyért nem adunk egy petákot,
de mindent megteszünk az emberért.
Hogy jobb legyen, műveltebb és nagyobb,
tudja, hogy mit csinál,
és hogy homloka magasabbra érjen
a Tejút csillagainál.
Végignézek jó könyvek harci rendjén,
fegyverük tiszta, csillog kardvasuk,
a paripák nyihognak, kapálnak,
a parancsot várják:*

„Induljatok!”

*Harcba a rossz, bogáncs szokások ellen
tunyaság várát porrá rontani.
S az embert a kommunista jövőnek,
saját magának meghódítani.”*

(Zárójelben: Kuczka Péter 1954-ben Kossuth-díjat kapott.) Ez a szakfolyóirat életében szokatlan közlemény feltehetőleg azért született, hogy nyomatékosítsa a következő oldalakon közreadott szerkesztőségi cikket, amelyet minden bizonnyal a Népművelési Minisztérium könyvtári osztálya fogalmazott a nagy esemény alkalmából „A Minisztertanács határozata nyomán javítsuk meg a könyvtárak munkáját!” címmel. Az imént említett, a feltételek hiánya miatti fenntartások ellenére le kell szögeznünk: e határozat valóban korszakos jelentőségű volt, mert a magyar könyvtáriügy történetében az első magas rendű jogszabály, amely az egész országra kiterjedő *könyvtári rendszert* alapozott meg, meghatározott szervezetbe összefogva az akkor működő, illetve az éppen e rendelkezés alapján létesítendő könyvtárakat. Idézek a minisztertanácsi határozatból:

„1952. év végéig minden megyében a Megyei Tanács intézményeként megyei és 1952-től kezdődően 1954. év végéig minden járásban a Járási Tanács intézményeként járási könyvtárat kell szervezni. A megyei és járási könyvtár feladata a közvetlen könyvtári tevékenység mellett a városi és községi könyvtárak rendszeres szakmai, módszertani irányítása és támogatása. A megyei és járási könyvtárak létesítése során a körzeti könyvtárakat a megye, illetőleg a járás székhelyén levő városi könyvtárakkal egyesíteni kell.”

A határozat nyomán megkezdődött a megyei és a járási könyvtárak szervezése, sőt az első megyei könyvtárat, a békéscsabait demonstratív módon, Rákosi Mátyás 60. születésnapjára tett szakmai felajánlásként már korábban, március 9-én felavatták, és az első járási könyvtár átadása is megtörtént az április 4-ei ünneplés

kapcsán – szintén Békés megyében, Gyomán. A következő megyei- és járási könyvtár-avatásokra azonban várni kellett néhány hónapig: augusztus 20-a körül, az alkotmány és az új kenyér ünnepe táján kezdődtek nagy számban, és az év végéig mind a 19 megyei könyvtárt és vagy 45 járási könyvtárt is sikerült felállítani úgy, hogy például az utolsót, a Pest megyeiek Szilveszter napján avatták fel egy Budapest közepén, a Martinelli téren lévő, 120 m²-es üzlethelyiségben. Vas megyében hármat is átadtak: *Kőszegen* október végén, *Körmenden* november 16-án, *Sárváron* pedig december 22-én volt járáskönyvtár-avatás (az utóbbi helyen Sztálin elvtárs 73. születésnapjának tiszteletére kissé előrefutva, hiszen a tényleges működést csak 1953. január 2-ától jegyzik a könyvtári krónikák.) A megyei és a járási könyvtárak szervezését a Népkönyvtári Központ részéről hárman (két 27 éves ifjú és egy 23 éves leány) végeztük, s időnként a Népművelési Minisztérium könyvtári osztálya is besegített a munkába. Én augusztusig vettem részt a szervezésben: a hét déli, illetve délnyugati megye tartozott hozzám – Csongrád megye kivételével. Hétfőtől péntekig jártuk az országot vonattal, autóbusszal és a helyieket motorkerékpárjának utasaként, szombaton jelentést írtunk a központban, és utána-jártunk ígéreteinknek. A könyvtáraknak székeket, fogasokat, asztalt, néhány állványt, a jobbakkal kölcsönzőpultot is próbáltunk szerezni. A könyvtárak kulturházakban, üzlethelyiségekben, esetleg államosított (elkobzott) vagy bérelt magánlakásokban nyíltak, igen szerény körülmények között. Az egyik szobában a kölcsönzőpult és a folyóiratállvány volt néhány székekkel; hátul a raktár (ne feledjük: zártpolcos rendszerről van szó!) – az olvasó bement a könyvcímet, a könyvtáros hátrament a raktárba, és hozta a kért kötetet, már ha volt a könyvből. A harmadik szoba a könyvtárvezető (nem igazgató, mert az *igazgatói* címet csak 1962 után váltak elfogadottá). Ha külön olvasóterem adódott, az már luxusnak számított, emiatt többnyire nem fűtötték, tehát érthető, hogy mindenki menekült onnan haza a megszerzett olvasnivalóval. Az állományok a kevésnél is kisebbek voltak: a minisztertanácsi határozat ugyan 5000 kötetben szabta meg a járási könyvtár induló állományát, de például a Dunavecsei Járási Könyvtár 1953. július 1-jén mindössze 830 kötetrel nyitott. És ne tévesszen meg bennünket, ha valahol nagy kezdőállományról olvasunk, mert ennek zöme holt anyag volt, mivel az olyan városi könyvtárak, amelyek a múzeumtól vagy máshonnan örökölt, tetemes régi állománnyal is rendelkeztek, évekig nem dolgozták fel, nem tudták feldolgozni – elsősorban hozzáértés-, de időhiány miatt sem – a nagy szekrényekbe zárt, esetleg kupacokban a padlón tartott könyveket. Idejük nagy részét a feltételek megteremtéséért folytatott kilincselés, lótás-futás vette el, és feletteseik sem követelték meg tőlük az elmélyült szakmai munkát, a használható régi állomány feldolgozását. És állniuk kellett az olvasók rohamát is. Mint említettem, a városokban – és a járási székhely nagyközségekben – általában nem voltak működő közkönyvtárak, ahol pedig voltak, kölcsönzési díjat szedtek, havonta 2-3 forintot (ez ugyanennyi fagyaltgombóc árának felelt meg). A hiányzó közkönyvtárakat az általam tárgyaltak előtti időkben sok településen a magán-, többnyire könyv- és papírkereskedésekhez társított kölcsönkönyvtárak pótolták, amelyek még többet szedtek be a könyvekért, ráadásul biztosítékként *pénzletételt* is kértek. Hozzájuk képest a közkönyvtárak – az új megyei és járási könyvtárak is – 1952 elejétől kezdve évente csak 3 forint beiratkozási díjat kértek-kérhettek a felnőttektől, a 14 év alatti gyerekektől pedig 1 forintot. Mivel az újság akkor is drágának számított,

a rádiók többsége pedig csak 1-2 állomást fogó néprádió vagy vezetékes rádió volt, televízió nem létezett, a megyei és a járási könyvtárakat megrohanták a betűéhes felnőttek és gyerekek. Az 1952 augusztusában bevezetett létszámnorma, amely igen kemény feltételeket támasztott mind az ellátott (falusi) könyvtárak számától, mind a kötetforgalomtól függő létszámok engedélyezése tekintetében, a nagyobb megyei könyvtárak (pl. Győr, Szombathely) esetében 8-10, a városokban, különösen a körzeti könyvtárral bíró járási könyvtárak városaiban (pl. Baja, Nagykanizsa, Sopron) 4-6, a nagyközségi rangú járási székhelyek könyvtárában 2-3 könyvtáros alkalmazását tette lehetővé. (A létszámok csak később emelkedtek lényegesen, a szabadpalc bevezetése és az új, tágasabb épületek megnyitása után, a '60-as években.)

Most még 1952-nél maradva: az új szervezetben, a megyei és a járási könyvtárakban az történt, ami – mint említettem – a körzeti korszak megszűnése után a nagy arányú helyi igénybevétel következtében várható is volt, hogy tudniillik a falusi könyvtárakra nem jutott elegendő létszám és figyelem, s a kistelepülések könyvtári gondjait nem sikerült megoldani a későbbi kísérletek ellenére sem – egészen napjainkig. Lásd a „tanácsosítást” 1958 után, a kiskörzeti rendszerrel folytatott kísérleteket 1963 után, a „klubkönyvtárak” fellépését 1965 után, az ún. *ellátórendszerek* kialakítását a '60-as években (ennek egyik formája a szentgotthárdi volt), és lásd elterjedésüket az 1976-os devecseri modell megjelenése után. Továbbá ne feledjük a sajátos magyar mozgókönyvtári rendszernek a felújított, bütykölt Ikarus buszokkal folytatott sikeres kísérleteit Komárom és Győr megyében, majd szomorú végüket az autók lerobbanása miatt. És hadd emlékeztessünk a közelmúlt *könyvtári* találmányára, a *telekunyhó–teleház* elképzelésekre, amelyekből a korábbi „lenyúlások” mintájára ismét más területek, „szövetségek” húznak hasznot – nem kis részben a könyvtárosok élehetlensége vagy szakmai tudatlansága, ismerethiánya következtében. Kiábrándító eseteket tudnék felsorolni arról, hogy újabban a bibliotekáriusok–bibliotekáriák nagy része nem olvassa sem a szaklapjait, sem a megjelent egyéb segédleteket. (Tessék megcáfolni, a dicséretes kivételek erősítik a szabályt!)

Ám a dohogást megszakítva vágassunk végig a járási könyvtárak további történetén, hátha adódnak érvényes tanulságai:

Az 1952-es MT-határozat szerint 1954-ben be kellett volna fejeződnie a járási könyvtári hálózat teljes kiépítésének, de az említett év végén még majdnem 30 hiányzott, és a szervezés egészen 1960-ig elhúzódott. Az ország talán legkisebb járási székhelyén, a Heves megyei Pétervásárán 1954-es könyvtárnyitást terveztek, de erre csak 1959-ben került sor. Közben azonban meg is szűntek járások (az első között például a kőszegi), voltak a működésüket ideiglenesen szüneteltetők (pl. a szomszédból Lenti), s általánosan gondok jelentkeztek a járási könyvtárak működésében. Sztálin 1953 márciusában történt halála után bekövetkezett az addig túlfűtött–túlhajsolt gazdaságpolitika csődje, amely az első Nagy Imre-kormányt a kiadások drasztikus csökkentésére kényszerítette, s ezt – mint mindig a világtörténelemben – elsősorban a kulturális ágazat sínylette meg. Ráadásul azzal, hogy az MT-határozat a megyei könyvtárakat *kizárólag* a megyei, a járási könyvtárakat *kizárólag* a járási tanácsok fenntartásába rendelte, egyben megfosztotta őket a megyeszékhelyeken, járási székhelyeken működő helyi tanács pénzügyi támogatásának lehetőségétől is, noha mindkét könyvtártípusban a helyi szolgálat dominált az egész tevékenységben. A források nem említik, de én tudom akkori

ismereteim alapján, hogy már az 1953. évi költségvetés végrchajtási rendelkezésében, a megnyitható kiadási jogcímek, címek felsorolásakor a megyeszékhely, járási székhely városok, nagyközségek *könyvtár* elnevezésű költséghelyén szerepelt a tiltás: *ezen a címen kiadás nem irányozható elő*. Ugyanez volt a helyzet a falusi könyvtáraknál is, hiszen ezek eredetileg a *körzeti könyvtárak letéti helyei*-ként működtek, és a szűkmarkú pénzügyérek ellátásukat a hálózati központok tevékenységi körébe utalták, anyagi következményeikkel együtt. A megyei és a járási könyvtárak azonban az említett, nyomasztóan nagy helyi olvasmányigények kielégítésére a letéti alapjukat is helyben használták fel, s többségük felszámolta ezeket az alapokat a körülbelül 1953-tól 1958-ig tartó, igen szűk esztendőkből. A csődtől csak az 1955-ben létesített *községfejlesztési alap* menthette meg a kiskönyvtárakat, mert ez az ún. KÖFA lehetővé tette, hogy a helyi tanácsok sok egyéb költségvetésen kívüli feladatuk pénzelése mellett a könyvtárakat is támogassák szerény összegekkel, amelyeket csak a legügyesebb, legrámenősebb járási könyvtárosok tudtak kijárni az intézményük számára.

Az 1953 és 1957 közötti esztendők egyébként is a lefelé menet évei voltak a járási könyvtárak történetében. 1954-ben megszüntették a Népkönyvtári Központot, amelytől mint jószágos nagybácsitól felújítási pénzek, bútor- és könyvjuttatások s más apró segélyek „estek le” a könyvtáraknak; megszűnt a személyi utánpótlást adó pesti pedagógiai főiskolai könyvtárosképzés, valamint az öthónapos könyvtárosiskola, s csak az évtized végén indította meg a középfokú könyvtárosképzést az 1959-ben szervezett Könyvtártudományi és Módszertani Központ. E képzésre azért is szükség volt, mert az 1956-ot követő megtorlások megtizedelték a járási könyvtárosok gárdáját is. Sok kitűnő vezetőt és beosztott könyvtárost távolítottak el a könyvtárakból, sokan közülük az országot is elhagyták.

1958-ban kísérletileg három megyében megkezdődött, majd országossá vált a vulgárisan „tanácsosításnak” nevezett folyamat, amely azt jelentette, hogy megszűnt a helyi tanácsok költségvetési tilalma saját könyvtár fenntartására. A falusi könyvtárak a községi tanács intézményeként átvették a náluk lévő letéti könyvanyagot, és könyvbeszerezési összeget terveztek (tervezhettek) költségvetésükben. Ezek a gyakran mindössze 1000–2000 forintok ugyan nem oldották meg véglegesen a kiskönyvtárak frissítésének gondjait, de az első években látványosan megemelték az állománygyarapításra országosan fordított összeget. (1000 forintból kb. 40 kötet szépirodalmi könyvet lehetett venni.) A könyvtárak támogatására a Hazafias Népfront, a Magyar Nők Országos Tanácsa és a Szövetkezetek Országos Szövetsége, a SZÖVOSZ megindította a *Könyvbarát-mozgalmat*, s a könyvtáraknak kezdett általában is jobban menni.

A hatvanas évek a járási könyvtárak fénykora. Az építési hullám nem állt meg a megyei könyvtáraknál. A tiszalóki új épületet sok más járási könyvtári építkezés követte. Mivel beruházásra alig lehetett pénzt szerezni, trükkös megoldásokkal, ún. „fekete beruházásokkal” is épültek könyvtárak. Például ha egy volt istállóépület teljesen lebontottak, de a külső falak vonalában építették fel az újakat, belül már akárhogy is lehetett alakítani a tereket, mert az egész művelet csupán felújításnak számított, s erre inkább adódott pénzügyi fedezet. Így építette meg 1963-ban *Slezsák Imre* az Edelényi Járási Könyvtár kissé hosszúkás, tengeralattjáró formájú, de máig használható épületét, s ugyanebben az évben *dr. Nyitrai Lajos* így alakította könyvtárrá a kalocsai zsinagógát, egy egész folyamatot indítván meg ezzel. Gon-

doljunk csak Szigetvárra, Mohácsra, Apostagra, Paksra, Tiszakécskére, Jászberényre, majd az 1985-ös bajai építkezésre, sőt már a rendszerváltás utáni, közel-múltbeli szentesi zsinagógaátépítésre. A műemlékek könyvtári hasznosításának pedig nemcsak a szerencsi várban láttuk szép példáját, hanem Sárváron, a Nádasdyvárban is. Sőt, a közelben maradvá: nekem még volt szerencsém járni néhány évtizede a Körmenyi Járási Könyvtárban, a Batthyány-kastély melléképületében, ahol *Vizi László* igazgató úr trükkös elektromos szerkesztővel kápráztatott el, s gondolom, fontos előtanulmányokat folytatott későbbi nagy találmányához, a *Vizigráfnak* keresztelt cédlúszorosítóhoz, amely a másológépek elterjedéséig igazán jó eszköze volt a valutaszegény könyvtárak feldolgozó munkájának.

1959-ben valamennyi megyei könyvtár művelődési autót, egy-egy Moszkvics-furgont kapott azzal a céllal, hogy a járásokban könyvcserét hajtson végre, filmet vetítsen a pusztákon, kistelepüléseken, és írót, irodalmi színpadit szereplőket szállítson ezekre a helyekre. Az ilyen mozgó kultúrházakból később Nysák, Barkasok formájában a járási könyvtáraknak is jutott, de a továbbra is megoldatlan falusi, kisközségi ellátáson ezek nem tudtak segíteni, a hiányzó bibliobuszokat nem pótolhatták. A televízió gyors elterjedésével népművelési szerepük is fokozatosan megszűnt.

A hatvanas éveket nemcsak a feltételek javulása jellemezte, hanem a szakmai teljesítményeké is. 1959-ben az edelényi *Slezsák Imre* elindította stencillel sokszorosított járási könyvtári híradóját, a *Bódvavölgyi Könyvtárost*, s ennek példájára gombamód születtek a járási híradók az egész országban. A hatvanas évtized közepéig ezek helyettesítették a megyei szakmai lapokat is. Mivel közelebb voltak a könyvtáraikhoz, mint a megyei könyvtárak, közvetlenebb segítséget nyújthattak a könyvtárosoknak, oldották magányosságukat, s a kiskönyvtárakban dolgozóknak lehetővé tették nagy gondjaik és kis örömeik közhírré tételét, valamint az egymás közötti tapasztalatcserét. Ráadásul publikációs gyakorlatisközlői voltak a kezdő „szerzőknek”, akikből a szakmai buzgalom esetleg írásban is kikívánczolt. Magam – mint a *Könyvtáros* c. folyóirat olvasószerkesztője – végigrágtam valamennyit az első betűtől az utolsóig, a legjobb írásokat közöltem a lapban, és a szerzőktől új témákról cikket kérve sokukat indítottam el a szakmai ismertség, néhányukat pedig a hírnév felé vezető úton.

Az ötvenes évek elején az elmélyült szakmai tevékenységet a pótcselekvések helyettesítették, mert ez volt az ideológia diktálta követelmény: mindenkifelett a *tudatformálás*, mely olyan elemekből állt, mint az osztályharc, a békeharc ürügyén az ún. kulákok, gazdagparasztok elleni könyvpropaganda; harc a klerikális reakció ellen; az aktív részvétel az aktuális nagy akciókban, nevezetesen a begyűjtésben, a békekölcsön-jegyzési, a választási agitációban; kiállítások–vándorkiállítások szervezése minden lehetséges alkalommal, az *El a kezekkel Koreától*-fellépéstől a pártkongresszusokig és a bölcs vezérek születésnapjától az egyéb évfordulókig: Lenin, a NOSZF (*Nagy Októberi Szocialista Forradalom*), az 1919-es Tanácsköztársaság stb. Az ilyen direkt kötelezettségek a hatvanas–hetvenes években műfajilag nagyrészt megszűntek, de még ma is csodálom azokat a könyvtárosokat, akik szó nélkül vállukra vették az író-olvasó találkozók és az ún. könyves akciók minden szervezési terhét. Gondoljunk csak a különféle olvasómozgalmakra a *József Attila jelvénytulajdonos* olvasómozgalomtól a *Kell a jó könyv*-ig és az egymást követő könyves hetekre–hónapokra, a februári mezőgazdasági könyvhónaptól kezdve a költészet napi meg-

emlékezéseken keresztül az őszi könyvhetekig, a politikai könyvhónapig és a gyermekkönyvhónapig. Akinek az ilyen, mérhetetlenül sok szervező munkát követelő tevékenység mellett arra is volt ideje, hogy elkezdje kutatni városának vagy a járás településeinek múltját, és rendszeresen művelje a helytörténeti kutatást, az minden dicsőretnet megérdemel. És akadtak is ilyenek a járási könyvtárosok csapatában. Hirtelen Bácsalmás, Kiskunhalas, Edelény, Mezőkovácsháza és Körömend meg Celldömök, a későbbi időből pedig Mosonmagyaróvár, Hatvan és Jászberény neve és szerény kiállítási képe idéződik fel emlékezetemben. Személyeket nem említek, mert a kifejejtéssel nem akarok senkit megbántani. Az azonban kikíváncsodik belőlem, hogy Jászberényben *Arató Antal* nemcsak könyvtári évkönyveket adott ki – a megyei könyvtárakéval azonos színvonalon –, hanem Szolnok megye sajtóbibliográfiáját is ő készítette el.

És ezzel a teljesítménnyel már átléptünk a '70-es évekbe. A járási könyvtárak történetének nagy fordulópontja volt 1970. április 25-e, amikor is megszűntek a járási tanácsok, és csak a járási hivatalok maradtak meg. Ezután a járási könyvtárak nevükben átalakultak *városi–járási könyvtárakká, illetve nagyközségi–járási könyvtárakká*, tehát jellegük, területgondozó kötelezettségük még megmaradt. A hetvenes évtizedre esik a közigazgatási rangemelkedések sora, a városrási minősítések számának hirtelen növekedése is. A következő nagy változást 1984 hozta, ekkor megszűntek a járások, s megbomlott, de még megmaradt az állami közművelődési könyvtárak hálózati rendszere. Lebontása a rendszerváltás utáni időkre esik. Én szerencsétlen dolognak tartottam az OSZK KMK hálózatfejlesztési osztályának megszüntetését – azzal az indoklással, hogy márpedig hálózatok nincsenek, csak számítógépes hálózatok vannak. Amikor ugyanis mi a *hálózatokat* emlegettük, a *rendszer* kifejezést helyettesítettük vele pongyola módon. Megszűnt a hálózati–módszertani részleg a megyei könyvtárak nagy részében, s megesett olyan szégyen is, hogy a városok új önkormányzatai közül sok megtiltotta könyvtárának a vonzaskörzet (volt járás) könyvtárainak gondozását. A kistelepülések könyvtári ellátásában, segítségében tehát visszaléptünk a magyar könyvtárügy őskorába, magukra hagyva az ott élőket, az örök veszteseket.

Újabban ezeket a mulasztásokat felismerve láthatjuk a jeleit valamiféle megoldás keresésének. Konferenciák szólnak, frások jelennek meg a kistelepülések könyvtári ellátásának megszervezéséről, terveket olvashatunk újból a bibliobuszos könyvtári ellátás megindításáról. Isten őket úgy segítse!

A '60-as, '70-es évek történéseit summázva még egy, akkor kezdődő és napjainkban is tartó, sőt elburjánzó, veszélyes folyamatra kell emlékeztetnünk: nevezetesen a népművelés egysége jegyében fellépő „*integrációs*” törekvésekre, jelesül a volt városi–járási, mai városi könyvtárak *betagolására a művelődési házakba, központokba*.

Jellemző a várt előnyök elmaradására, hogy az integrálásban annak idején élen járó Tolna megyében valamennyi egyesítést megszüntették a sok kísérletezés hosszúra nyúlt időszaka után. Mivel az integrálási–beolvasztási törekvések napjainkban sem lankadnak, hadd szögezzük le: a városi könyvtárak *autonóm intézmények saját funkció- és eszközrendszerrel*, és mert egyetlen összevonást sem ismerünk, amely a könyvtár teljesítményét minőségileg fellendítette volna, a városi könyvtárak optimális szervezeti és működési státusának, állapotának továbbra is az *önállóságot* tartjuk!

A vége felé hadd szóljak az – idézem – „az ügy lelke a könyvtáros”-ról. Könyvtárosnak nem születik az ember, hanem azzá lesz, ha könyvtárban vállal munkát, vagy azzá válik, ha könyvtárosként képes lesz másokban megbecsülést, tiszteletet gerjeszteni foglalkozása, hivatása iránt. 1952 táján úgy volt, hogy az újonnan létesítendő könyvtárakba *küldték* az embereket – többnyire a Pártból a „kádert”, „az elvtárs *szeret* olvasni” felkiáltással – vagy az illető maga jelentkezett a boldogtalan megyei könyvtárvezetőnél a „*nagyon szeretek* olvasni, elvtárs” alázatos kérelemmel. Vas megyében *Tóth József* megyei könyvtárvezető kifejezett óhajára órákon keresztül a pálya nehézségeinek lendületes ecsetelésével magam próbáltam lebeszélni a Sárvári Járási Könyvtárba jelentkező *Urbán Lászlót*, mert attól féltünk, hogy a költőnek készülő fiatalember, *Urbán Ernő* Kossuth-díjas író öccse csak irodalmi ambícióit óhajtja kiélni a nyugalmasnak vélt könyvtároskodásban. Szerencsére nem voltam eléggé meggyőző, mert *Urbán László* mégsem lépett vissza, és sok év elteltével úgy ment nyugdíjba, hogy benne a jó könyvtáros emésztette fel a lehetséges jó költőt. Vizi Lászlóval kapcsolatban csak olyan emlékem van, hogy valószínűleg az említett megyekönyvtár-vezető vette fel, aki gyorsan megnyugtatott, hogy a gyermekarcú, 18 éves ifjú, az ország leendő legfiatalabb járási könyvtárvezetője nem fog szégyent valani a Körmentdi Járási Könyvtár élén.

A mi autodidakta könyvtáros-nemzedékünk először egymástól és az akkor születő szakirodalomból (*Könyvtárügyi Szemle, Könyvbarát, a Kljónov-könyv Sebes-tyén Géza* által oroszról magyarított kiadása), majd a hathetes és az öthónapos iskolán, illetve az 1951-ben megindított, *Miszi László*-féle budapesti pedagógiai főiskolai tanszéken, később az egyetemen *Kovács Máté* szárnyai alatt, továbbá a '60-as évtized elején az OSZK KMK középfokú tanfolyamain és olyan konferenciákon sajátította el a szakmát, ahol *Sallai István* tanította a könyvtárrosságot. Akkoriban a könyvtárosi jó modorhoz tartozott a rendszeressé vált szakmai értekezleteken, tapasztalatcseréken való szereplés, amely csak a mindennemű, éppen időszerű szakirodalom és az önművelést szolgáló egyéb olvasmányok állandó forgatása, tanulmányozása révén volt lehetséges. Véleményem szerint ez az önfejlesztés és a világ dolgai iránti sokoldalú érdeklődés az értelmiségi lét alapja, s ha a könyvtáros értelmiségiként kívánja meghatározni magát a társadalomban, a legmagasabb tájékozási–információszerzési követelményeket kell támasztania önmagával szemben. Ma a könyvtári szaksajtó és a szakirodalom olvasottsága a megjelenési példányszámokból megítélhetően ijesztően gyenge – és ezt a számítógépes kalandozás a világhálón nem ellentételezheti. Természetes ezek után, hogy a szakma múltjának, sőt közelmúltjának ismerete szintén hézagos vagy teljesen hiányzik. *Emlékek nélkül nemzetnek híre csak árnyék* – írta *Vörösmarty Mihály*. Emlékek nélkül szakmánknak híre csak árnyék – csavarjuk ki a mondást saját használatunkra, s buzdítsuk az ifjú könyvtárosokat intézményük múltjának, jeles könyvtáros elődeik tevékenységének megismerésére–megismertetésére. Példaként hadd segítsék a pályatársaknak. Nem ártana tudniuk, tehát kutatniuk, hogy teszem fel,

- kik dolgoztak területükön, illetve intézményükben a leghosszabb ideig? (Én országosan hirtelen több mint 10, 35–40 évig működő járási–városi könyvtári intézményvezetőt–vezetőnőt írtam össze, köztük van – sőt valószínűleg az első – *Vizi László* a 41 éves vezetői múltjával.) Továbbá

- kik léptek–szárnyaltak még magasabbra az egykori járási könyvtárosok közül? (4 jelenlegi megyeikönyvtár-igazgató és 4 volt igazgató+egy megyei városi igazgató szerepel a listámon, valamint 3 könyvtáritanszék-vezető, illetve vezető tanszéki ember és egy egyetemikönyvtár-igazgató. Nem beszélve, mondjuk, az országosan ismert *Katona Tamás* történész–politikusról, aki Bicskén az első szabadpolcos járási könyvtárt létesítette és az első cigánykönyvtárat (pardon: roma-fiókkönyvtárt) az ottani pérón; de ne feledkezzünk meg a szakma olyan élvoltasairól sem, mint a Zalaszentgróton kezdő, az OSZK KMK igazgatói posztjára került, ma is aktív *Papp István*.

És tegyék fel a kérdést, s válaszoljanak rá:

- hogyan becsülte meg a társadalom a könyvtáros munkáját helyben és országosan? – Az én nyilvántartásom, a *Kitüntetett könyvtárosok adataira* szerint a 2000-ig kitüntetettek kb. 12 százaléka volt járási–városi könyvtáros, mégpedig a 6 *állami díjas* közül 1 (a kiskunhalasi Martonosi Pál), a 117 kiosztott *Kiváló népművelő* cím tulajdonosai közül 22 (köztük a Vas megyei *Puskás Sándorné* és *Urbán László*); a 127 *Szabó Ervin-émlékermes* közül pedig 12. A rendszerváltás óta kiosztott kormány-, miniszteri és szakmai kitüntetéseknek nemcsak a száma csökkent (a korábbi „inflációs” kiosztási számokhoz képest örvendetesen), hanem az egykori járási, később és ma városi könyvtárosok részesedése is ebben (sajnálatosan). Kormánykitüntetést mindössze ketten – az 57-ből –, miniszterit hatan kaptak – a 36-ból –, közöttük van barátunk, *Vizi László* is. Az egyesületi, MKE-émlékérem 90 kitüntetettje közül elenyésző, mindössze négy az egykor volt járási–városi könyvtárakban dolgozók száma – jeléül annak, hogy a könyvtártípus képviselői nem forognak, riszálják magukat a placcon, a szakmai nyilvánosság ismertséget és elismerést teremtő helyein.

Befejezésül: az évforduló ürügyén hadd hívjam fel a figyelmet – elsősorban a fiatalok figyelmét – a múltba tekintésre (is), a könyvtári tegnapok és tegnapelőttök megismerésére és szó szerint: feldolgozására. Mivel Vas megye mindig is kiváló könyvtárosgárdájáról volt híres, talán nem indokolatlan várakozás az, hogy magas színvonalú helytörténeti publikációs tevékenységüket terjesszék ki a könyvtártörténet-írásra. Legelőször a könyvtártörténeti segédletek megalkotására, olyanokra, mint az

- intézménytörténeti források számbavétele, továbbá az
- intézményi kronológiák,
- intézményi *Ki kicsoda*-k, végül
- az intézmények (könyvtárak) története

és természetesen ezek alapján vagy velük párhuzamosan mindezek megyei összegzései is. Isten éltesse sokáig a majdani első vállalkozót, és kövesse őt még sok-sok másik!

Gerő Gyula

Büntetés-végrehajtási könyvtárak helyzetképe a Dél-Dunántúlon

Napjainkban növekvő súllyal tartjuk számon a hátrányos helyzetű olvasók támogatását. Nekik is alkotmányos joguk van a művelődéshez, a könyvtári törvény előírja, hogy megkülönböztetés nélkül mindenki számára biztosítani kell a könyvtárhasználatot, az információhoz való hozzáférést.

Különösen hátrányos helyzetben vannak azok, akik a büntetés-végrehajtási intézetek falai között töltenek el rövidebb vagy hosszabb időt. Nagy figyelmet kell szentelni az ő könyvtári ellátásuknak, hiszen ez életük minőségét, kulturális színvonalát határozhatja meg, amelynek jelentős szerepe lesz a társadalomba történő visszailleszkedésük során.

Börtönkönyvtárak világszerte működnek, de igazából nagyon keveset tudunk róluk, mert a büntetés-végrehajtási intézetek – így a könyvtáraik is – a jogszabályok által is behatárolva zárt világot alkotnak társadalmunkban.

Időnként fel kell tenni a kérdést, hogy e zárt világban hogyan jutnak olvasni-valóhoz az elítéltek. Járnak-e könyvtárba? Mit olvasnak? Miért olvasnak? Vajon az állam hogyan biztosítja az elítélteknek a művelődés alapvető lehetőségét a büntetés-végrehajtási intézetekben?

Ezekre a kérdésekre kerestem a választ a Baranya, Somogy, Tolna és Zala megyei büntetés-végrehajtási intézetek falai között. Kérdőívet állítottam össze, amelyből a mintavétel alkalmával intézetenként 40 darabot osztottam ki a nevelőtisztek segítségével. A minta kiválasztása véletlenszerűen történt, könyvtári és nem könyvtári tagok egyaránt részt vettek benne.

A „miért olvastak, illetve olvasnak” kérdésre adott válaszokból kiderült, hogy az elítéltek fogva tartásuk előtt leggyakrabban művelődés céljából olvastak könyvet, második helyre a szórakozás, a kikapcsolódás került, és csak a harmadik helyen találjuk a tanulás céljából történő olvasást. A fogva tartás óta viszont a motiváltsági tényezők közül az unalom elűzése került az első helyre, majd ezután következett a szórakozás, a kikapcsolódás céljából való olvasás, és ugyancsak a „munka” indítékú olvasás szorult az utolsó helyre.

A fogvatartottak nagy része a szabad életben leginkább vásárlás során szerezte be olvasmányait, a börtönben leginkább kölcsön adják egymásnak a könyveket. Sokan kapnak otthonról is olvasnivalót, és viszonylag nagy számban keresik fel az adott büntetés-végrehajtási intézet könyvtárát is.

A megkérdezettek nagy része (48,8%) a fogva tartása előtt is rendszeresen olvasott. Végeredményben a börtönkörülmenyek, a szabadidővel való gazdálkodás lehetőségeinek eredményeként mintegy 8%-kal többen olvasnak rendszeresen a börtönben. Csak remélhetjük, hogy szabadulásuk után rögzül bennük ez a szokás.

Természetesen itt is azok olvasnak leginkább szívesen, akik a fogva tartásuk előtt is szerették forgatni a könyveket. Elenyésző mértékben nőtt azoknak a száma,

akik egyáltalán nem olvasnak a fogva tartásuk óta. Ők leginkább tévénézéssel, testépítéssel töltik a szabadidejüket.

Sajnos, nem mindegyik intézet könyvtárába jár napilap vagy más sajtótermék, de a postai forgalomban kapható bármely újságot megrendelhetik az elítéltek. A leggyakrabban olvasott sajtótermékek a négy megyét tekintve az adott megye napilapjai (Dunántúli Napló, Somogyi Hírlap, Tolnai Népszerűség, Zalai Hírlap). Rajtuk kívül persze a Börtönújság, amelyhez ingyen jutnak hozzá. Megemlégették még a Blikket, a Mai Napot, a Zsaru Magazint, a Népszabadságot, a HVG-t, az Autó-Motorsportot és a különféle női, férfi magazinokat (CKM, FHM stb.), valamint a szexlapokat, amelyeket leginkább a hozzátartozók küldenek be az intézetekbe. Mivel a Büntető Törvénykönyv kimondja, hogy egy könyv vagy időszaki kiadvány mennyi időre lehet a fogvatartottnál, az újságok általában kézről-kézre járnak az elítéltek között.

Tekintettel az intézetek szűkös anyagi kereteire, valószínűleg a jövőben sem tudnak előfizetni több sajtótermékre.

Azon elítéltek nagy része, akik soha nem voltak könyvtári tagok, nem is lett tag az intézetbe kerülése után sem, és ők nem akarnak könyvtári tagok lenni szabadulásuk után sem. Akik a börtönben lettek könyvtári tagok, még nem tudták eldönteni, hogy szabadulásuk után szeretnének-e beiratkozni valamelyik könyvtárba. A volt könyvtári tagok nagyobbik része az intézetben is olvasója a könyvtárnak, és szabadulásuk után is könyvtárlátogatók kívánnak maradni. Ez utóbbi leginkább a magasabb iskolai végzettséggel (érettségi, diploma) rendelkezőkre jellemző.

A fogva tartás óta mintegy 2%-kal nőtt azon elítéltek száma, akik hetente többször is ellátogatnak a könyvtárba, a heti egyszeri látogatóké pedig 5%-kal. A havonta egyszeri, a negyedévenkénti és a félévenkénti könyvtárba járók aránya viszont csökkent. Ez abból adódik, hogy akik fogva tartásuk előtt negyedévenként, félévenként vagy ritkábban jártak könyvtárba, most a heti többszöri vagy egyszeri könyvtárlátogatók kategóriájába tartoznak. A velük való beszélgetéseim során többen említették, hogy azért szeretnek a börtönkönyvtárba járni, mert ilyenkor „kiszabadulnak” a zárka négy fala közül, és „barátságosabb” környezetben tölthetnek el egy kis időt, válogathatnak, nézelődhetnek a könyvek között, tehát a könyvtárlátogatás nem mindig párosul kölcsönzéssel.

Érdekes, hogy mintegy 20%-kal nőtt azoknak a száma, akik a fogva tartás óta egyáltalán nem járnak könyvtárba. Ennek oka abban keresendő, hogy nem találják meg a börtönkönyvtárban azokat a műveket, amelyeket szívesen olvasnának, és így az intézet falain kívülről (hozzátartozók segítségével) szerzik be olvasmányikat, illetve olvasás helyett inkább tévéznek vagy sportolnak.

A televízióknak igen nagy szerepe van az elítéltek életében: olyanok is tévéznek, akik börtönbe kerülésük előtt nem hódoltak a képernyőnek. Részben több szabadidejük van, másrészt gyakran akaraton kívül kénytelenek tévézni: ha ugyanis társaik a zárkában tévét néznek, nekik is alkalmazkodni kell hozzájuk.

Leginkább a különféle filmeket, sorozatokat, híradókat, sportműsorokat és vetélkedőket nézik az elítéltek. Mivel szinte egész nap működik a tévé, nagyrészt olyan műsorokat is megnéznak, amelyek nem igen érdekelnek őket a szabad életben, de a börtönben nincs sok lehetőség a szabadidő eltöltésére. Több esetben említették, hogy szívesebben néznének más csatornákat (Spektrum, National Geographic Channel stb.), de alkalmazkodni kell a többséghez, így leggyakrabban a TV2 és az RTL KLUB műsorait nézik.

Kíváncsi voltam mind a tévézők, mind az olvasók indokaira. Néhány idézet a véleményekből:

„Tévét nézek, mert a könyvtári állomány elavult.”

„Inkább tévét nézek, mert csak csendben tudok olvasni, de az itt nincsen.”

„Kikapcsol a tévézés.”

„Az olvasás jobban leköt, és amíg olvasok, nem érzem magam bezárva.”

„Akkor olvasok, amikor akarok, és tanulok az olvasottakból.”

„Azért szeretek olvasni, mert senki sem kritizálja meg, amit olvasok, senkihez sem kell szólnom, és nem zavarok olvasás közben.”

„Olvasok, mert a témát én választom meg, míg a tévében azt kell nézni, amit a többség akar.”

Sajnos, a börtönkönyvtárak állományai kivétel nélkül elavultak. Előre meghatározott évi költségvetéssel nem rendelkeznek. A számukra juttatott évi 50–130 ezer forint nem jelent megoldást az állomány frissítésére, mivel ebből kell megvásárolniuk a társasjátékokat, sporteszközöket is. A mai könyv- és folyóiratárakat figyelembe véve a maradék pénzből már csak a legszükségesebb dokumentumokra futja (szótárak, nyelvkönyvek). Sok esetben csak az olvasó könyveket tudják beszerezni. Ez azt eredményezi, hogy a börtönkönyvtárakban egyre kevesebb az új dokumentum, ami az amúgy is elavult állományt figyelembe véve tragikus jövőképet vetít elénk.

A beszerzési keretek ingadozása miatt nemcsak eltérő fejlettségű büntetés-végrehajtási intézetek, hanem eltérő színvonalú börtönkönyvtárak jöttek létre. Törekedni kellene arra is, hogy a könyvállomány tükrözze a börtönpopuláció egyre tarkább összetételét. A fejlődéssel lépést kell tartani, előbb-utóbb elkerülhetetlen lesz a számítógép alkalmazása szövegszerkesztésre, nyilvántartások vezetésére, CD-ROM-ok, adatbázisok kezelésére. A Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet könyvtára a 2001. év végén kapott egy számítógépet. Az a céljuk, hogy az állomány nyilvántartását gépre vigyék, mert így könnyebben tud a „könyvtáros” jegyzéket készíteni a dokumentumokról. Belső pályázat útján pedig nyertek egy korszerű multimédiás gépet, amellyel stúdió kialakítására is lehetőség nyílik majd, így börtönrádiót is tudnának működtetni.

A büntetés-végrehajtási intézeteknek a közeljövőben legalább egyszer nagyobb összeggel kellene támogatniuk a könyvtárakat, hogy a kurrens irodalmat beszerezve tudják aktualizálni az állományukat. Az igazi megoldás azonban az lenne, ha most duplájára emelkedne a börtönkönyvtáraknak biztosított összeg, és később évente legalább az infláció mértékével növekedne.

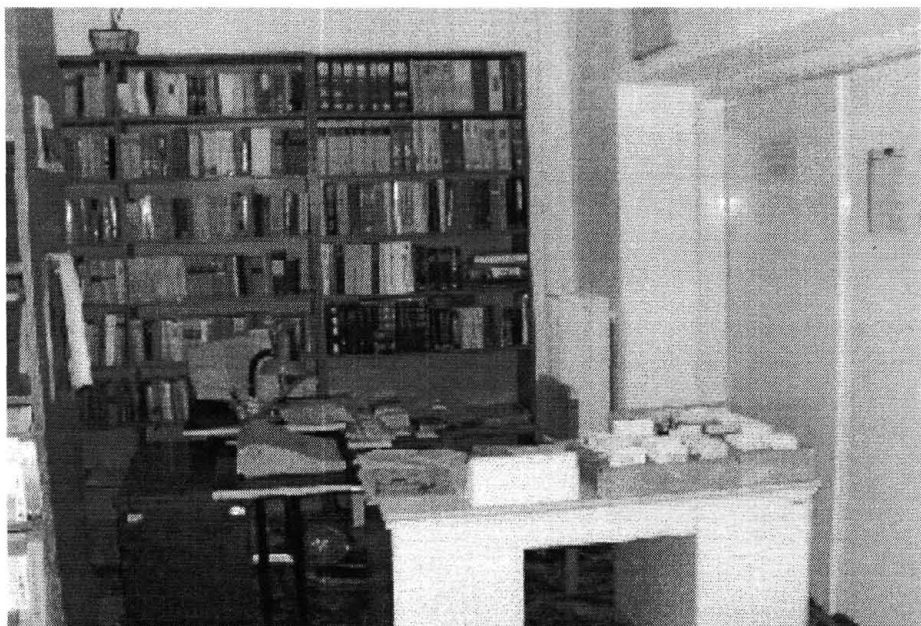
A börtönkönyvtári irányelveket 1990-ben a Könyvtáros Egyesületek és Intézmények Nemzetközi Szövetsége (IFLA) „Könyvtárak a hátrányos helyzetűek számára” Szekciójának Börtönkönyvtári Munkacsoportja fogalmazta meg és adta ki. (Kaiser, Frances E. [szerk.] : Irányelvek a börtönkönyvtárak számára. 2. átdolg. kiad. Budapest : BVOP Módszertani Igazgatóság, 1997.) „A börtönkönyvtár »helyben« pótolja a könyvtárat, következésképp majd minden fogvatartottat elér. Ezen ok miatt a börtönkönyvtárakat a legjobb könyvtárak egyikévé kellene fejleszteni!” – olvashatjuk.

Az irányelvekben általános megállapításként szerepel, hogy „a fogvatartottak ugyanúgy jogosultak az információk, ennél fogva a megfelelő könyvtári szolgáltatások elérésére, mint a többi állampolgár”.

„A könyvtár mint a társadalmi és kulturális élet része jelentős feladatot lát el a börtönön belüli kulturális programokban”.

Az állománynak tartalmaznia kell kézikönyveket, szórakoztató irodalmat, szakkönyveket, a személyiségfejlesztéshez, az iskolai tanulás folytatásához szükséges anyagokat. Karban kell tartani, és időnként frissíteni kell. A nagyságát úgy határozza meg az irányelv, hogy „minimum 20 könyvtári egységnek kell lennie fogvatartottanként, illetve intézményenként nem lehet kevesebb 2000 kötetnél.” Az éves beszerzés mértéke 2 könyv fogvatartottanként. Kimondja még, hogy az időszakos kiadványok száma (az intézet méretétől függetlenül) nem lehet 10-nél kevesebb, az audiovizuális és elektronikus anyagoké pedig legalább 200 tétel legyen (fogvatartottanként 2).

Az irányelvekben meghatározott szempontoknak a vizsgált intézetek könyvtárai nem felelnek meg. Van olyan intézet – a Somogy és a Baranya megyei –, amely nem tud előfizetni folyóiratot a könyvtár számára. Általában a könyvtárak 20–25 négyzetméter alapterületűek, és könyvtári irodát egyik intézet sem tud biztosítani. Audiovizuális és elektronikus anyagokat sem igen találni az elítéltek számára létesített könyvtárakban, hiszen egyéni felhasználásra itt nincs lehetőség. A somogyi börtönkönyvtárban hat darab vallási témájú videokazetta található. Ennél jobb helyzetben van a zalai börtönkönyvtár, mert náluk harminc darab videodokumentum található a könyvtárban, ennek az 1/3-a régi magyar film és természetfilm, a többi vallási témájú kazetta. Egyik intézet könyvtárában sem találok olyan irodalommal, amely a látáskárosultak, illetve gyengénlátók számára biztosítaná az olvasnivalót. Az etnikai csoportok könyvvel való ellátása sem megfelelően biztosított. Idegen nyelvű dokumentumok leginkább ajándékozás útján kerülnek a könyvtárakba. Az állományok nincsenek szakszerűen feltárva.

Részlet a Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet könyvtáráról

A könyvtárhasználatra fordított idő korlátozott. Bármilyen jó is egy könyvtár állománya, értékét nagy mértékben csökkenti, ha az elítéltek nem tudnak rendszeresen eljutni meghatározott időközönként a könyvtárba.

A börtönkönyvtárak szerepe nagyon fontos a fogvatartottak életében, de új utakra és megoldásokra van szükség az intézetek könyvtárainak fejlesztéséhez. A költségvetés mellett a különféle pályázatok nyújthatnak segítséget az anyagi erőforrások megteremtésére, ezért fontos lenne a pályázatok központi figyelése, az intézetek értesítése a megjelent pályázatokról, valamint a pályázatok elkészítésének szakmai segítése.

Fontos lenne a börtönökben szakképzett könyvtárosok alkalmazása is vagy a nevelőtisztek könyvtári irányú szakmai továbbképzése. Szükség lenne a kapcsolattartásra a megyei és városi könyvtárakkal. Ez a '70-es '80-as években általában jól működött, de a rendszerváltás után ezek a kapcsolatok felbomlottak.

Nem alakult ki intézményes formája a börtönkönyvtárak egymás közötti kapcsolattartásának sem, pedig az esetlegesen fölöslegessé váló könyveket átadhatnák egymás részére, illetve szakmai segítséget is tudnának nyújtani egymásnak az intézetek.

Az Olvasás Évének meghirdetése a Zala megyei börtönben igen jó lehetőséget teremtett arra, hogy a nem igazán gyakran olvasók is könyvet vegyenek a kezükbe, hiszen volt rá példa, hogy az órán részt vevő elítélt kérte a könyvtárost, adja oda neki azt a könyvet, amelyről előző nap volt szó. Fontos, hogy az Olvasás Évének befejeződésével se maradjanak abba a foglalkozások, sőt minél több lehetőséget kell teremteni (akár külső szakemberek bevonásával is), hogy egyre több témában, egyre több olvasó órán vegyenek részt az elítéltek (pl. biblioterápia).

Tudjuk: nagyon nehéz, hogy a felsorolt kívánalmaknak megfeleljenek a mai magyar börtönkönyvtárak. Szeretnénk azonban bízni abban, hogy az intézetek felkarolják könyvtáraikat, és a könyvek a jövőben is fontos szerepet töltenek be a fogvatartottak életében.

Cser Henrietta

A kisebbségek információval való ellátása mint a nyilvános könyvtárak előtt álló kihívás

A 2003. február 3. és 5. között Torunban megrendezett 11. BOBCATSSS szimpózium egyik kiemelt témája a kisebbségek könyvtári ellátása volt. A konferencia öt szekciója közül az egyiket ennek a kérdéskörnek szentelték. A következőkben a témában elhangzott legfontosabb előadások főbb gondolatait ismertetem.

1. A problémáról

M. Koren, a holland közkönyvtári egyesület, az NBLC külföldi kapcsolatokat kutató irodájának vezetője a nyitónapon foglalta össze gondolatait. Kiemelte: a kisebbségek információhoz jutása alapvető emberi jog, melyet az ENSZ Emberi Jogi Kiáltványa is kimond. Az IFLA külön diszkriminációellenes programot dolgozott ki, felismerve: az államok alapvető érdeke, hogy kisebbségeik (legyenek azok nemzeti, etnikai, faji, nyelvi stb. kisebbségek) megfelelő információmenyiség birtokába jussanak. Ez megkönnyíti gazdasági sikerciket, megalapozza politikai döntéseiket, elősegíti a többségekkel fenntartott harmonikus kapcsolat kialakulását. Gyakran fordul azonban elő, hogy a kisebbségi csoportok felé irányuló információszolgáltatás akadályokba ütközik. Ezek leküzdésében segít, ha nem csak a többség tudja hatékonyan használni a tömegmédiát, nem csak az birtokolja a számítógépes ismereteket, és képes használni az egyre gyorsuló ütemben fejlődő technikai eszközöket (ebből a szempontból hátrányos helyzetűek azon országok lakói, melyek a Bangemann-jelentés alapján fejletlen technikai színvonalat képesek csak felmutatni). A közkönyvtáraknak alapvető feladata, hogy használóikat az információforrások hatékony birtokosává és használójává avassák.

Nem egyetlen feladat azonban a kisebbségi (könyvtár)használók képességeinek fejlesztése. Folyamatos interaktív kommunikáció szükséges a többségi és kisebbségi csoportok között. Ennek segítségével – pl. a könyvtárban található információs pultok, szóróanyagok, estek szervezésével stb. – a többség autentikus információt szerezhet a környéken élő kisebbségekről, míg a kisebbségek megtapasztalhatják, milyen képet alakított ki róluk a többség. A visszajelzések értő feldolgozása elvezethet oda, hogy a könyvtárak munkatársai, felismerve a kisebbségek valós igényeit, nagy mértékben releváns információt tudjanak szolgáltatni nekik.

A könyvtár hatékony terepe lehet a kölcsönös információszerezésnek. Ezt a holland kormány is felismerte: célja a bevándorlókkal megismertetni a befogadó ország kultúráját. Ennek keretein belül az emigránsok mintegy 600 órás tanfolyamon vesznek részt, megismerik Hollandia nyelvét, történelmét stb., és így nem érzik úgy, hogy idegen világba kerültek (e folyamat neve *enculturation*). Hasonló

„belemerülés” a többségi csoportok számára is ajánlható, így toleránsabb viselkedés alakulhat ki bennük a kisebbségi csoportok irányában.

Koren jellemző példaként említette az utrechti „női könyvtár” esetét. E szolgáltató intézmény kifejezetten bevándorló nők számára alakult. Az információszolgáltatáson, kultúráközvetítésen kívül a kellemes találkozóhely, közösségteremtő helyszín szerepét is betöltötte, ahol a számukra idegen városba érkező nők közös beszélgetések, programok során oldották fel/meg hasonló problémáikat. Idővel az információkeresésben is gyakorlatot szereztek, így nagyobb eséllyel találtak pl. az interneten anyagot saját népükkel, mindennapi gondjaik megoldásával kapcsolatban.

A kisebbségeknek fenntartott könyvtár azonban külön odafigyelést követel a könyvtáros részéről, akinek kompetensnek kell lennie a kisebbség saját kultúrájában: olykor például el kell fogadnia, hogy a csendes, rendezett könyvtár eszménye nem minden közösségben jelenik meg, hiszen egyes népek a kultúrát, információt dal, tánc, közös étkezés és más közösségi események keretében adják át. A könyvtár ilyen események színterévé is válhat.

A Koren említette problémák megoldásával minden országnak szembe kell néznie, hiszen mindenhol találkozunk kisebbségi csoportokkal. A konferencia második és harmadik napjának szekcióüléseiben az előadók a kisebbségek minél tökéletesebb könyvtári ellátása érdekében tett törekvésekről számoltak be.

2. Nemzeti, etnikai, faji kisebbségek

Marianne Ericsson, Lisa Heydl és Anja Persson a svédországi Borås egyeteméről érkeztek. A számik (lappok) könyvtári ellátásáról szóló előadásukban speciális helyi problémát dolgoztak fel.

Az Észak-Skandináviában, több állam fennhatósága alatt is élő számik nyelve 1999-ig nem volt hivatalos Svédországban. Az új nyelvi státusz maga után vonta a könyvtári szolgáltatások szélesebb körűvé tételét is. Kormányprogram során biztosítják, hogy egyre több közkönyvtárban férjenek hozzá a számik anyanyelvükön művészeti alkotásokhoz és hasznos információkhoz, de a gyűjtemények még nincsenek olyan színvonalon, hogy gyakran használják őket. Külön problémát okoz, hogy – mivel a közösség eredeti vallását nem őrizhette meg (a 18. században krisztianizálták őket), valamint az 1920-as évekig tilos volt a számi nyelv formális oktatása és a számi könyv- és folyóiratkiadás is – e nép szinte az identitásvesztéshez, -cseréhez volt közel a legutóbbi időkig. A számi bibliográfiák, nyelvtanok, az anyanyelv tudatos fejlesztése és a hasonló helyzetű kisebbségekkel (pl. eszkimókkal, indiánokkal) való hatékony együttműködés segíthet a megoldás megtalálásában.

Nem kevésbé problémás kérdés egy identitását erősebben őrző nemzeti kisebbség könyvtári kiszolgálása sem, főként egy olyan multikulturális országban, melynek lakossága 21,9%-ban kisebbségi (1991-es adat). A horvátországi *Srecko Jelusic, Sajnica Faletar, Marta Crljen, Maja Cujic* és *Marija Cacic* projektje a háború befejezése után hazájukban megfogalmazódott válaszokat foglalta össze.

A 22 történelmi etnikai kisebbség hazájául szolgáló Horvátországban 1988-ban az a törekvés körvonalazódott, hogy minden kisebbségnek saját könyvtár kell. 1989/90-ben a Zágrábi Nemzeti Könyvtár vezetői konkretizálták a törekvést, és

úgy döntöttek, hogy minden 5000 főnél nagyobb etnikai kisebbség könyvtári ellátásáról gondoskodni kell. A háborús pusztítások azonban nem kedveztek a program végrehajtásának. Jelen pillanatban a társadalmi háttér, az olvasási szokások és az igények felmérése zajlik. Külön feladat a kisebbségek megfelelő arányú internetes megjelenésének biztosítása is (különös tekintettel a szlávóniai és baranyai magyar és szlovák kisebbségekre). A munka menetét jól jelzi a Beli Manastirban lévő közkönyvtárban zajló kísérlet, ahol workshopokon saját kultúrájukkal és anyaországuk földrajzi, történelmi, kulturális jellemzőivel ismerkednek a kisebbségi könyvtárhasználók.

A szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskolát *Murányi Péter és Bíró Szabolcs* képviselte. Előadásukban a magyarországi „információs analfabetizmusról”, a lakosság olvasási nehézségeiről és a magas PC-árakról is beszámoltak, jelezve, hogy a korszerű információközvetítő technikák használata és használatása sok helyütt komoly akadályokba ütközik. Fontos szerepet tulajdonítanak a magyar kultúra internetes megjelenésének a keresőmotoroktól a hírportálokig és az elektronikus könyvtárakig, hiszen az EU-ba mint soknemzetiségű, kulturálisan is heterogén közösségbe lépve az internet hatékony segítője lehet majd a magyar identitás megőrzésének, a magyar nyelvű művelődésnek és információkeresésnek.

Katarzyna Chylkowska, a toruni egyetem hallgatója a lengyel és az angol nyelv viszonyáról számolt be. Az egyes lengyelországi egyetemek képzési rendjét összehasonlító kutatása szerint az 1989 után egyre nagyobb teret nyerő, a mai világban központi szerepet betöltő angol nyelv tanítása még mindig nincs kellő arányban képviselve az egyetemisták órarendjében. Meglepő, hogy még a könyvtár szakos hallgatók sem tanulják szakmájuk és az egyes tudományterületek szakszókincsét angolul, holott a nemzetközi integrált információforrások használatakor erre bármikor szükségük lenne. A diploma megszerzése tehát nem jelenti egyértelműen azt, hogy a fiatal szakember a megváltozott EU-s követelményeknek megfelelően anyanyelvétől eltérő nyelven, esetleg anyaországán kívül végezze munkáját. Ez a munkaerő szabad vándorlását akadályozó tényező.

Terry Weech és *Julia Glynn* prezentációja a kisebbségi csoportok felől érkező igényekre adott válaszokat foglalta össze. Összefoglalójukban hangsúlyt fektettek arra, hogy az Egyesült Államokban a könyvtár-informatika szakos hallgatók előadásokon és műhelymunka során is felkészítést kapnak arra, hogyan reagáljanak a faji, nyelvi, vallási, nemzeti kisebbségek, az eltérő nemek és a deviáns életvitel folytatók részéről érkező kérésekre. A probléma már abban a régóta ismert jelenségben is megfogható, hogy sokan nem tudják betartani a csendes könyvtár támasztotta követelményeket, nem elég képzettek a magas szintű tájékoztatás befogadására, vagy vallásuk gátolja őket a művelődés valamely formájának igénybevételében. A beilleszkedéssel kapcsolatban jelenleg is futó programok közül az Amerikában élő afrikai asszonyok integrációját segítő SisterNet projektet emelték ki, melynek során a tagok segítséget kapnak testi és szellemi egészségük megőrzése érdekében. Más téren használható a Copernicus-projekt, mely sérült diákok távoktatási rendszerbe kapcsolása céljából ad on-line, realtime hang- és képanyagot a világhálón keresztül.

R. W. Waagan felvázolta azt a képet, amely várhatóan a következő tíz EU-tagállam csatlakozása után fog elénk tárulni. A csatlakozó államok lakosai kvázi kisebbségi létbe fognak kerülni, hiszen a nagy, integráló közösségen belül egyik etnikum sem lesz döntő többségben. A nemzeti könyvtárak dekrétumai sajátos módon egyik országban sem nyilvánítják ki hangsúlyosan a kisebbségek információellátásának szükségességét, annak konkrét módszereit: kizárólag a nemzeti kultúra és irodalom szolgáltatására alakultak. Ezt a szemléletet revideálni kell, hiszen az Európában élő mintegy 270 etnikai kisebbség nem élhet színvonalas könyvtári ellátás nélkül. A problémát tetézi, hogy egyes országok – mint Franciaország – az asszimiláció programját preferálják, s lehetőséget biztosítanak pl. nyelvtanulásra, de nem állítanak fel speciálisan kisebbségi vagy multikulturális szolgáltatóközpontokat. Pár kísérlet természetesen található arra, hogy – az IFLA-elvekkel összhangban – kisebbségi csoportoknak könyvtárakat állítsanak fel, pl. Párizsban mozgássérült könyvtárat, Münchenben speciális gyermekkönyvtári honlapot, Helsinkiben és Malmöben multikulturális könyvtárat, az oslói Deichmann Könyvtárban pedig mintegy 33 nyelven szolgáltató médiaközpontot szerveztek. A British Library és a Dán Központi Könyvtár is fejleszti kisebbségi projektjeit. Ez a csak költségesen és nagy szellemi kapacitás igénybevételével folytatható munka azonban számos könyvtárban nem zajlik megfelelő szinten annak ellenére, hogy a Waagan vizsgálta könyvtárak java-része csatlakozott az IFLA közkönyvtári kiáltványához.

3. Fizikai vagy mentális fogyatékosággal élők ellátása

Jaroslav Wiazowski vak gyerekek számára tanít angol nyelvet. Munkája során számtalanszor találkozott a hagyományos információhordozók elégtelenségével. Előadásában olyan eszközöket ismertett, melyek segítségével a vakok előtt megnyílik az internetezés és a „számítógépes írásbeliség” elsajátításának lehetősége.

A Braille-kijelző a számítógéphez csatlakoztatható, és a képernyőn megjelenő információkat közvetíti letapogatható szöveg formában a felhasználónak. Egy internetes honlapot például forráskódban olvashat az érdeklődő. A képernyő tartalmának másfajta közvetítésére alkalmazható a képernyőolvasó, mely a szöveges információt audiálissá teszi. Hatékonyan alkalmazható pl. nyelvtanítás során, bár a jelenlegi technikai színvonal nem teszi lehetővé tökéletesen élethű, érthető és helyes intonációjú beszéd produkálását (a fejlesztések főleg az angol nyelvvel kapcsolatban folynak – ez felveti pl. a ritka nyelvet beszélő, ill. nyelvi kisebbségben élő fogyatékosok halmozottan hátrányos helyzetét). Mindkét fent említett eszköznél zavar léphet fel az internetes oldalak böngészésekor. A nem kellően strukturált elrendezés, a forráskód szerkesztésekor tapasztalható egyes jelenségek (pl. a továbbhaladásról semmit sem mondó fájlnev, Java appletek állandó beszúrása, frame-ek túl gyakori alkalmazása) megnehezítik a szöveg kellő sorrendben való közvetítését a jeleket tapogató, illetve hallgató vak ember számára. Fontos, hogy manapság több cég odafigyel arra, hogy honlapja Braille-kijelzővel, illetve képernyőolvasóval is élvezhető legyen. Az e téren hibás honlapokat konvertálóprogramok teszik vakoknak is használhatóvá (pl. a „See it accessible” és a „Bobby” projektek). Megemlítendő még a Braille-nyomtató, mely a begépelte szöveg könnyű és gyors előállítását, sokszorosítását teszi lehetővé. A mindennapi életet nagy-

ban megkönnyíti a Braille-palmtop, mely hasznos információk tárolását teszi lehetővé Braille-billentyűzet és Braille-kijelző segítségével. A gépben található GPS állandóan elérhető helyzeti információt szolgáltat. A berendezés elterjedésének egyelőre sajnálatosan magas ára szab gátat.

Más irányba mutat az Autolektor fejlesztése. Míg a fent ismertetett eszközök Windows környezetben (is) működnek, és számítógépes jártasságot tételeznek fel, addig az Autolektort a PC-től idegenkedő vagy azok használatát éppen tanuló vakok számára készítették. A gép egy szkennel és egy hangszóró kombinációja. Az üveglapra helyezett, hagyományos nyomtatott szöveget előbb feldolgozza, majd hanggá alakítja ez a berendezés, melynek használatát Braille-írással billentyűk szabályozzák. A fejlesztések hangsúlya a latinbetűs ábécét használó nyelveken van, így ismét felvetődik a más írásrendszert használó vakok halmozottan hátrányos helyzete.

Wiazowski tanítványaival példaértékű weblapkészítő projekten dolgozik, melynek során hallgatói nemcsak látó emberek által készített, konvertált weblapok tartalmának elérésére válnak képessé, hanem maguk fejlesztik honlapjukat, mely ki-szebségi csoportjuk internetes megjelenését teszi lehetővé.

Jelke Nijboer, az amszterdami Média és Információmenedzsment Központ munkatársa a fogyatékosággal élők elektromos hozzáféréseinek (e-Accessibility) elősegítését tartja rendkívül fontosnak. Kiemelte: a hagyományos számítástechnikai eszközök és a többség számára tervezett internetes oldalak nem teszik lehetővé, hogy a fogyatékosok hatékonyan tudják használni az internetet. Gondoljunk bele: egy gyengénlátó nehezen tud eligazodni apróbetűs vagy éppen nem megfelelő mértékben kontrasztos színeket használó képernyőn; egy vak a nem megfelelően strukturált honlapot torz módon tükrözve éri csak el Braille-kijelzőjén vagy képernyőolvasóján; egy artikulációs zavarokkal rendelkező személy gondba kerül, hogyha az általa megtalált honlapon nem rendelheti meg az árut, hanem telefonálnia kell; egy motorikus zavarokkal élő felhasználó a túl kicsi nyomógombokat, apróbetűs hiperhivatkozásokat nem tudja egerével működtetni; egy mentális zavarokkal küszködő böngésző pedig egy bizonyos bonyolultsági fokon felül nem látja át a honlap struktúráját, a hivatkozások rendjét, a továbblépés alternatíváit. Az internetes tartalomszolgáltatóknak át kell gondolniuk, szükség esetén meg kell változtatniuk honlapjuk/honlapjaik szerkezetét ahhoz, hogy az információ – az internet egyetemességének szellemében – valóban mindenkihez torzítás nélkül eljusson.

4. A probléma integrálása a képzési rendbe

A fentiek ismeretében úgy érzem, nem nehéz belátni, mekkora szükség van arra, hogy a könyvtárosképző intézetekben – Magyarországon a főiskolai és egyetemi könyvtár-informatika tanszékeken – a hallgatók felkészítést kapjanak arra, mit tegyenek akkor, amikor valamely kisebbségi csoport tagja keresi fel a könyvtárat. Az épületek megfelelő kialakításán és az állomány elrendezésén, a megfelelő segéd-eszközök beszerzésén kívül olyan speciális információs igényeknek is meg kell felelni, melyek esetenként csak egy-egy csoport részéről jelennek meg. Fontos, hogy

tájékoztató, könyvtárgépesítési, menedzsment kurzusokon a hallgatók betekintést nyerjenek ebbe a problémakörbe, hiszen Magyarország EU-tagságát követően, a szabadon áramló munkaerő, a regionális gondolkodás korában a nyilvános könyvtárak munkatársainak egyaránt meg kell majd felelniük az adott helyen régóta élő és az oda frissen, esetleg merőben más háttérrel érkező felhasználók igényeinek is. A fizikai vagy mentális fogyatékosokkal őket pedig segíteniük kell a versenyképesség válásban, hogy a megváltozott munkaerő-piaci körülményeknek megfelelően érvényesülni tudjanak területükön.

* * *

A fent összefoglalt gondolatok segítséget nyújthatnak a könyvtárosoknak abban, hogy munkamódszerüket, szemléletüket átgondolják, szükség esetén megváltoztassák. A téma igen aktuális, és minden egyes területen új kérdéseket vet fel. A könyvtárak multikulturális társadalmakban elfoglalt szerepe és vállalható funkcióköre ezek közé a kérdések közé tartozik. Jövőre, Rigában erre fogják keresni a választ a 12. BOBCATSSS Szimpózium előadói és látogatói.

Szabó Tamás Péter

**F
E
L
H
Í
V
Á
S
!**

**Kedves 1966 és 1977 között
Debrecenben népművelő-könyvtáros szakon
nappali tagozaton végzett diáktársaink!**

Népművelő-könyvtáros képzésünk 2003-ban ünnepli
40 éves évfordulóját a Tanítóképző Főiskolán,
melyet szeretnénk közösen, méltóképpen megünnepelni.

Terveink szerint 2003. augusztus 29–30-án
(péntek–szombat) kétnapos konferenciát szervezünk.

A rendezvény sikeréhez kérjük segítségeteket.
Az alább megadott címre vagy e-mail címekre küldjétek
el saját és az általatok ismert diáktársaink jelenlegi
elérhetőségét (név [leánykori név is], postacím, e-mail
cím, fax, jelenlegi munkahely, munkakör)

legkésőbb 2003. április 10-éig.

Ha van a diákevekről jó minőségű fényképed,
azt is jelezd!

A találkozó programjáról és egyéb tudnivalókról (szállás
a kollégiumban, étkezés stb.) az adatok beérkezése után
folyamatosan tájékoztatunk mindenkit.

Postacím: dr. Goda Éva
3042 Debrecen, Mikszáth Kálmán u. 63. III/11.
E-mail címek: -godae@freemail.hu
tarnay@math.klte.hu-suppne (Dr. Tarnay Györgyi)

Két jubileumi rendezvény az Országos Széchényi Könyvtárban

Emlékpénzérme a könyvtár alapításának kétszázadik évfordulójára

Nemzeti könyvtárunk alapításának 200. évfordulójára az intézmény vezetősége a Magyar Nemzeti Bankkal közösen emlékérmét adott ki, melynek megformálására a kiírt pályázat nyerteseként Sz. Egyed Emmát kérték fel. A művész a könyvtár korai történetének tanulmányozása alapján két motívumot emelt ki és mintázott meg az elő-, illetőleg a hátlapon. Az egyiken a téka megnyitásának helyszínére, az egykori gyönyörű, barokk pálos könyvtárterem, a másikon a Victorinus-corvina kötésének középső díszje látható. *Caius Marius Victorinus*, a Kr. u. IV. században élt afrikai neoplatonista filozófus munkáját tartalmazó kódex Cicero retorikai művéhez írt magyarázat. Kézirattárunk birtokában a Cod.Lat. 370. jelzeten található, eredeti aranyozott bőrkötésű, címeres corvina. Budai kötés, vaknyomásos, részben aranyozott motívumokkal. A könyvtest aranymetszéssel díszített. Az érmén nem a teljes kötésdíszet örököltte meg a művész, hanem csak a középső motívumot, a keretbe foglalt négy sarokdíszét és a benne élére állított rombusz rajzolatát, a rombusz közepén Mátyás király címerével.

A finom rajzolatú emlékpénzérme művészenek, Sz. Egyed Emmának (Kótelek, 1935–) 1950–1954 között a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban Martsa István és Vigh Tamás voltak a tanárai, 1954–1959 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán pedig Pátzay Pál tanítványa volt. Szobrász–rajztanár szakos diplomásként a Soproni Óvóképző Főiskola tanára lett. Számos egyéni és csoportos tárlaton vett

részt mind Magyarországon, mind külföldön, és rendszeres kiállítója a pécsi Országos Képzőművészeti Biennálénak, a soproni Országos Érembiennálénak, a Nemzetközi Éremművészeti Kiállításnak és a ravennai Dante Képzőművészeti Biennálénak. Számos díj és elismerés birtokosa, többek között az alábbiaké:

- 1981: Nemzetközi Dante Képzőművészeti Biennále (Ravenna), Manzù-érem;
- 1985: Nemzetközi Dante Képzőművészeti Biennále (Ravenna), különdíj;
- 1985: Országos Érembiennále, Sopron, „Civitas Fidelissima”-díj;
- 1993: Országos Érembiennále, Sopron, „Civitas Fidelissima”-díj;
- 1995: Országos Érembiennále, a Magyar Szobrász Társaság díja.

Nemzeti bibliotékánk jubileumi emlékérmének tervezési munkálatairól így vallott *Sz. Egyed Emma*:

„Az Országos Széchényi Könyvtár 200 éves. Ebből az alkalomból emlékérem tervezésére kiírt pályázatra meghívást kaptam. Nagyon örültem a megtiszteltetésnek és a rendkívül izgalmas, szívemhez közel álló témának.

Minden művelt emberben nemcsak a könyvtár fogalma él, hanem kialakul »A Könyvtár« képe is. Eddigi életem során nagyon sok szép könyvtárban fordultam meg, így bennem is élt egy ilyen kép. Amikor kutatni kezdtem a Széchényi Könyvtár történetét, megtaláltam a pálos rendi rendház könyvtárának a képét, amely megjelenésében, szépségében és tartalmában közel áll ahhoz a képhez, amely bennem él »A Könyvtár«-ról. Úgy gondoltam, hogy a téma szempontjából mindenképpen alkalmas az éremre, mert látványával képes felidézni a szemlélőben mindazt a szépet, jót, izgalmas, amit számára már eddig is a könyvtárak látogatása adott. Ezen túlmenően nemcsak az esztétikai hatása kelt visszhangot, hanem képes kifejezni azt a mérhetetlen kincsét is, amelyet a könyvtár mindenki számára hozzáférhetően felhalmozott. Jelen esetben a Széchényi Könyvtár hallatlanul nagy értékére és jelentőségére utal, amelyet a 200 évvel ezelőtti születésétől máig felhalmozott, illetőleg a munkájával elért, kivívott.

Gróf Széchényi Ferenc 1802. november 25-én keltezett alapítólevelében a nemzetnek adományozta tekintélyes és értékes nagyecsenki könyvtárát. Az alapító által adományozott könyveket helyezték el az említett rendház könyvtárában, így ez a hely a Széchényi Könyvtár születési helyének is tekinthető. Ezért is döntöttem úgy, hogy belekerüljön a tervembe.

Ismétlések elkerülésével csupán utalni szeretnék »A Könyvtár« bennünk élő képe és »A könyv« bennünk kialakult képe közti analógiára. Úgy gondolom, hogy »A könyv« képét – magyar vonatkozásban – a Biblián kívül elsősorban a corvinák jelentik számunkra. Ezért az érem másik oldalára egy corvina ábrázolását választottam. A velük való találkozás (közvetlen és közvetett ábrázolás során) mindig nagy élményt jelentett és fog jelenteni a továbbiakban is. Ugyanúgy, mint mindenki másnak. A csodálatos kivitelű külső és belső mindenkit lázba hoz, lebilincsel, legyen az itthon vagy bárhol külföldön. Ezen kívül – akarva-akaratlan – ismereteket is közöl az érem. Például: mennyire

nyúlik vissza a könyv és a könyvtár iránti igény; milyen hallatlanul nagy egy ilyen könyv értéke, hát még egy könyvtáré. Ezzel hozzájárul a könyvtárak értékének a növeléséhez és talán – napjainkban szükségesen – a népszerűsítéséhez is.

Úgy gondoltam, hogy a feliratok és a magyar címer is erősítik az elmondottakat. Ugyanakkor a magyar nyelvet nem ismerők számára is képes a választott két téma – a Victorinus-corvina mintegy nagyító alatti képe és a könyvtárbelső – a nemzetközinek tekinthető érmészeti nyelv segítségével a fentieket tolmácsolni. Szívből remélem, hogy a készített érme az életben is megfelel az elképzeltnek.”

Az emlékpénzermének az Országos Széchényi Könyvtárban tartott bemutatásakor *dr. Radó Ákos*, a Magyar Nemzeti Bank Emissziós Főosztályának vezetője az alábbi beszédet mondta el:

„A Magyar Nemzeti Bank régi és nemes feladatának tekinti, hogy a magyar történelmi, tudomány kiemelkedő személyeiről, eseményeiről a maga módján, emlékpénzérme – mely egyben törvényes fizetőeszköz is – kibocsátásával emlékezzék meg.

Nagy örömmre szolgál, hogy idén az Országos Széchényi Könyvtár alapításának 200. évfordulója tiszteletére 2002. június 11-én 3000 forint névértékű, 925 ezrelék finomságú, 31,46 gramm súlyú ezüst emlékpénzermét bocsáthattunk ki.

Az érme előlapján a Széchényi Könyvtárban őrzött Victorinus-kódexnek, a Bibliotheca Corviniana egy különlegesen becses darabjának részlete, a fedőlap díszítő motívuma látható. A síkmértani, kötött alakzatokból szerkesztett fedéldísz nagy tudású mester keze nyomát sejteti. Külön öröm, hogy az érme kibocsátásával egyidőben tekinthetik meg a látogatók a könyvtár Corvina-kiállítását.

Az érme hátoldalán a Nagycenkről Pestre, a pálos kolostorba hozott Széchényi Könyvtár első könyvtártermének egy részlete található. Ez a ragyogó barokk teremkönyvtár adott 1802 és 1805 között otthont Széchényi Ferenc a magyar nemzeti könyvtár céljaira adományozott könyv-, címer- és érmegyűjteményének.

Az érme művészi tervezése, a gipszminta eredeti kivitelezése a Sopronban élő Sz. Egyed Emma művésznő keze munkáját dicséri. A részletek finom kidolgozottsága, a nagyító alatt kibontakozó plaszticitás valódi háromdimenziós élményt ad. Büszkék lehetünk arra, hogy hasonlóan más, a Magyar Nemzeti Bank által kiadott emlékpénzermékhez, ezúttal is olyan művészt sikerült megnyernünk az érme tervezésére, aki a minuciózus kivitelezéssel igazi mestermunkát alkotott. A remélhetőleg becses numizmatikai értékévé váló emlékpénzermét a Magyar Nemzeti Bank korlátozott – mindössze 6000 – példányban bocsátja ki. Az emlékpénzermék verését a Magyar Nemzeti Bank tulajdonban álló Pénzverő Rt. végzi, és ők is értékesítik azokat.

Reményeink szerint ez az érme nemcsak a numizmaták figyelmét fogja felkelteni, hanem az Országos Széchényi Könyvtár sok-sok munka-

társának is olyan emlékké válik, amely sokáig fogja őket e páratlan gyűjteményre emlékeztetni. És végül reméljük, hogy a bel- és külföldi társintézmények is megismerhetik az érmét és ezen keresztül azt a páratlan gyűjteményt, mely egy önzetlen és nagylelkű adományozó, Széchényi Ferenc jóvoltából válhatott az ország legelső könyvtárává.”

Történelmi címeregyüttes a könyvtár dísztermében

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXXIV. vándorgyűlésének 2002. augusztus 8-a és 10-e között „Nemzet és könyvtára” címmel rendezett programja keretében illesztették a szervezők (Haraszi Pálné, dr. Bartos Éva, Cselényi Imre) a Sándor János székelyszentistváni fafaragó által készített 63 vármegyei és a Szent Koronás magyar középcímer avatási ünnepségét. Sándor Jánost korábbi munkái (a Széchényi-család címere; a magyar kiscímer a lombkoszorúval) és az Országos Széchényi Könyvtárban megrendezett nagy sikerű kiállítása kapcsán a könyvtárosok jó része ismerheti. (ld. OSZK Híradó 1998. 3–4. sz., 17–18. p.; 1999. 5–6. sz., 15–17. p.) A fentebb említett címeregyüttes létrejöttének előzményeit 2002. augusztus 9-én délután Ambrus Zoltán konferenciaelnök vázolta fel néhány szóval: „A Nemzeti Könyvtár 1865-től kezdve rendelkezett egy olyan történelmi címeregyüttesrel, mely az akkorra elkészült Széchényi-termet díszítette. A magyar vármegyék és városok fatáblákra festett címerei a terem felső részén foglaltak helyet, a mennyezetten pedig Magyarországnak és társországainak a címerei csatlakoztak hozzájuk. E sorozat egyúttal az alapító, gróf Széchényi Ferenc gyűjtőkori, azaz hungarica-programját is szemléltette. A terem és berendezése a könyvtár 1985-ös felköltözésekor a Magyar Nemzeti Múzeum épületében maradt, ezért 1999 tavaszán a Kézirattár egyik munkatársa, dr. Fülep Katalin az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatóinak egyetértésével pályázatot nyújtott be a Magyar Millenniumi Kormánybiztos Hivatalához egy hasonló történelmi címeregyüttes elkészíttetésére. A címereket Sándor János székelyszentistváni fafaragó két év alatt faragta ki, az ünnepélyes átadásra pedig most, a könyvtár alapításának 200. jubileumán kerül sor.”

Itt jegyezzük meg, hogy a vármegyei címereknél nagyobb méretű középcímert Sándor János – nemes szívű, önzetlen adományozóként, pályázaton kívül – ajándékba adta könyvtárunk számára, hogy ezzel is tanúsítsa a nemzeti téka iránti megbecsülését, az anyanemzethez való ragaszkodását és szeretetét, az alapítónk és a Széchényi-család iránti tiszteletét.

Az alábbiakban közreadjuk dr. Bertényi Ivánnak, a történelmi segédtudományok, köztük a heraldika kiváló professzorának a címerfaragás nehézségeire is kitérő, méltató beszédét:

„Bár hazánk lakói is szívesen gyönyörködnek a szép címerekben, a heraldika egy fontos ágának, a címerművészetnek gyakorlatilag nincs

magyar irodalma. Így a külföldi szakkönyveket kevésbé követő, de a művészeti szempontokat és a tudományos igényeket egyaránt szem előtt tartani kívánó művészek a címerek mellett csupán az általános heraldikai kézikönyvek szabályleírásaihoz fordulhatnak segítségért – és emellett saját művészi érzékükre, intuíciójukra támaszkodhatnak. Sándor János fafaragó művész a szakheraldikus szemével nézve is sikeresen oldotta meg feladatát, s így neki köszönhetően a XIX. század második felének vármegyei címerei (hazánk korabeli közép címérének a társaságában) most művészi és heraldikai szemmel is értékes feldolgozásban kerülnek méltó helyükre Magyarország első könyvtárában. Kiállításuk a Könyvtár vezetését is dicséri: e címerek elhelyezésével a nemrégiben még a közelmúltbeli ideológiát kizárólagosság igényével irányító köröktől „feudális áltudomány” minősítésben részesülő heraldika is látványos rehabilitációban részesül.

A címertanban használatos színek színtelen ábrákon való (rajzos) feltüntetését már a XVII–XVIII. század óta megoldott heraldikus problémának tekinthetjük. Sándor Jánosnak azonban nem papírra rajzolt, hanem fába faragott címerábrák színábrázolásait kellett érzékelhetővé tennie, azaz a problémán úgy kellett úrrá lennie, hogy nem sima papír- vagy pergamenlap, hanem szálkásodó fafelület állt a rendelkezésére. Külön problémát jelentett a XIX. századi magyarországi vármegyei címereken elég gyakori, kötésben ábrázolt táblák (kövek) megörökítése, hiszen a kék szín megjelenítésére szolgáló vízszintes, illetve a vörös ábrázolására szerepeltetni szokott függőleges vonalkázás az összetévesztés veszélyével fenyegetett. A sűrűbb, illetve ritkább vonalhúzással azonban a művész sikerrel került el az ilyen alkalmakkor reá leselkedő veszélyt. Ugyancsak fafaragói ügyességét dicséri, hogy esetenként még a kis felületen jelentkező (függőpecsét színeként szereplő) aranyat is meg tudta jeleníteni: a papírra rajzolt ábrákon kis pontokkal szerepeltetett aranyat gombostűhegy nagyságú lyukak mutatják.

A faragványok a lehető legteljesebb pontossággal igyekeznek követni a szakirodalomban megörökített címerábrákat. A heraldikus ábrázolásmód előszeretettel mutatja be kiöltött nyelvvel, véres karmokkal a ragadozó vadállatokat. Egy ilyen »vörössel fegyverzett« címerállat parányi nyelv-, illetve karomfelülete eleve nem lehetett alkalmas a vonalkázással való színábrázolásra. Az ilyen apró részletek színjelölésének az elhagyása azonban aligha róható fel a művészeknek.

Mindent összevetve Sándor János fából faragott címerei heraldikai szempontból nézve (is) jól sikerült alkotások. Remélhetőleg még sok szép címerkompozíciót várhatunk tőle!”

Fülep Katalin

Levél Lilienfeldből

Az Apátsági Könyvtár
(Stiftsbibliothek Lilienfeld)

Mielőtt lepihennék, papírra vetem ezeket a feljegyzéseket, mintegy előkészületképpen a levélhez, amelyet írnom kell majd. Amit ma láttam, az annyira egyedülálló, és annyira különbözik minden várakozástól és minden általam eddig látottól, hogy nagyon gondos leírást érdemel.

Reggel köd száll föl a völgyekből az Annaberg körüli szikláknál. Tejfehében, helyenként halványan és lebegve emelkedik fivéreihez, a fellegekhez, harmatos lefelőkről, büszke havas szirtekről és mély barlangokról szóló álmokkal telten. Később aztán, a csöndes nyári esők idején a fellegek széthintik ezeknek az álmoknak az apró darabkáit a parasztok meredek háztetőin és a szerzetesek ódon cellái fölött, hogy az emberek ne éljenek az olyan különös titkok és csodák híre nélkül, amelyekről csak a fenyők mesélnek egymásnak néha, vad szelektől tépve a zord alpesi éjszakában. Télen, amikor a hóhelyek sűrűn szállnak, s a kicsiny hegyi templomokban a hívők az Egyszülöttről szóló dallamokat zengik, a nagy csípős ködök összesereglenek az égen regékkel telten, s a fölfelé tekintő szemek a sziklákon csak titokzatos fehérséget látnak, mintha a szikla pereme a világ pereme volna, és az ércornyok ünnepi harangjai szabadon zúgnak a hegyek fönséges birodalmának éterében.

A kicsiny Annabertől északra a sziklák gögösen és különösen emelkednek teraszról-teraszra a legészakibb lejtőig, melyek úgy nyúlnak az égbe, mint egy ólomszürke megfagyott felhő. Magányos csúcsok állnak itt, a határtalan űrbe merülő széljárta szirtek, ahol a Traisen és a Pielach lezúdulnak a Türritzen túli mezőkre, magukkal sodorva az erdők legendáit és Melk dombjainak apró emlékeit. Közöttük olyanokat is, mint a lilienfeldi ciszterci apátság születésének és virágzásának története, amelyet épp száz évvel az ősi Citeaux-i anyamonostor alapítása után, 1202-ben emeltek – immár a Babenbergeek földjén – Clairvaux-i Szent Bernát lelkes követői.

Ide tartunk most köd űlte nyirkos hegyi utakon kanyarogva, hogy aztán a szemerkélő eső elől menedéket nyújtva befogadjon minket a kolostor imára kulcsolt kezét formázó gótikus portálja. Szerencsénk van. Az apátság ebben az időben éppen a *Cisto* című kiállításnak ad helyet, minek folytán reményünk szerint mi, idegen látogatók is bejárhatjuk a kolostor és a könyvtár számunkra még ismeretlen zegzugait. Utunk a lépcsők és a pazar, barokk mintákkal szegélyezett árkádok tolongó bábélén át vezet egyre tovább, feljebb. Szint, újabb szint. A kvadrum kerengőjére érünk. A vitázsok fölöttünk, mint folyékony szivárvány, izzanak, ahogy hevíti őket a koradéli nap. Egy sápadt fényű terembe lépünk. Az üveg alatt kódexek és ősymotatványok: egyszerre ragad meg egy letűnt, ódon világ ígérete és a felbecsülhetetlen értékek iránti meghatott tisztelet. Érintésnyi közelből szemlélhetem Ulrich apát

Concordantie Caritatis-át, amely egyben a Lilienfeldi Apátság könyvtárának egyedülálló és legértékesebb darabja, mondhatni büszkesége. Nem véletlenül szerepel tehát a kiállítás legfőbb látványosságainak sorában. A jó Ulrich apát a XIV. század közepén vetette papírra azt a kéziratot, amelynek a korabeli Európában nem volt párja. A grandiózus vállalkozás megvalósult: Ulrich az újszövetség minden, a négy evangéliumban rögzített jelentősebb eseményét illusztrálta, ellátva ezeket ószövetségi utalásokkal (s alkalmanként kiegészítő ábrákkal) is. A mintegy 1190 színes ábrát tartalmazó könyvet tehát méltán tarthatjuk a középkori Ausztria teológiai szempontból legalapvetőbb, legjelentősebb művének. Ulrich munkája persze nemcsak a kortársak számára volt kiemelkedő jelentőségű. Az egyedülálló kódex lapjait forgatva hű képet kaphatunk arról, hogy a középkor embere mennyire elevenen érezte Isten jelenlétét az őt körülvevő világban. (Talán – több más körülmény között persze – ez a tényező szintén magyarázatul szolgálhat arra nézve, hogy a grazi székhelyű *Adeva Druck u. Verlagsanstalt* miért is tartotta fontosnak ennek – és több más hasonló ausztriai kódexnek/ősnymotványának – a *codices illuminati* sorozatban történő reprint megjelentetését.)

Még néhány alacsony lépcső, és feltáruel előttünk a könyvtár főterme. Mondhatni pompás barokk terem, matt vagy barna aranyba omló stukkók és színgazdag, bibliai vagy a ciszterci rend életéből származó jeleneteket ábrázoló freskók díszítette falak mindenütt. A medalion formájú képeket buján tekerdő szőlőindák és zöldes-arany tónusú szőlőlevelek keretezik, talán az ószövetségi Izrael népére vagy az újszövetség Krisztusára utalva... Az ívekben János evangelista jelképe: a sas terjeszti ki ortalmazóan szárnyát a könyvekkel zsúfoltan megrakott, vöröses meggyfa polcok fölé. A főterem közepén egy könyvespolcokkal egybeépített intarziás asztal áll, mellette székek – nyilvánvalóan olvasóhelyek lehetnek. A legmagasabb polc tetején pedig karsún emelkedik a magasba a mélyarany Immaculata-szobor, csillagmintás vázákkal övezve, akárha az egész díszes terem koronája lenne. – Fényképezek, fényképeznek.

A könyvtár ezt a ma is látható formáját Ignatius Kraft (1622–1683) apátsága alatt nyerte el, aki az eredeti, könyvtárnak tulajdonképpen még nem is igazán nevezhető könyvgyűjteményt valóban könyvtári rangra emelte. Ő volt az, aki az eredeti könyvállomány számára az apátság déli részében a barokk fogadóhelyiségből, a pazarul berendezett főteremből és a két mellékszárnyból álló együttest létesítette. Ezek közül az egyik – a később Ambros Becziczka apátságának ideje (1825–1862) alatt biedermeier stílusban átalakított mellékszárny – ma mintegy raktárként, az újabb könyvek, kéziratok és másolatok befogadjaként működik. Az itt zajló rendszerező könyvtári munkát természetesen a cisztercita testvérek végzik ma is az Istennek és az embereknek ajánlott alázatos szolgálat részeként, az *ora et labora* Szent Benedektől származó bölcs szentenciájának értelmében.

A könyvtár alapításának időszakából mára jószerivel csak a díszes termek és a könyvespolcok maradtak fenn sértetlenül. II. József rendelete nyomán 1782-ben megkezdődött a kontemplatív rendek feloszlatása és a kolostorok bezárása, ami 1789-ben az apátságot és annak könyvtárát is elérte, és súlyosan érintette. Ekkor hordták el a mintegy 15 000 kötetet számláló, kéziratokat és ősnymtatványokat is tartalmazó felbecsülhetetlen értékű gyűjteményt, aminek így aztán örökre nyoma veszett. Azok a könyvek, amelyekkel ma a könyvtár rendelkezik, csak 1790 után kerültek ide, amikor az apátság újra megkezdhette működését. Az ezt követő kisebb-nagyobb történelmi viharokat – a fasizmus időszakát és a szovjet megszállás idejét – a könyvtár viszonylag szerencsésen átvészelte. Ma a teljes állomány 45 000 tételt számlál, beleértve a 120 ősnymtatványt és a XIII., illetve XV. századból származó 220 kéziratot is.

Kifelé tartunk, lenyomom a szerezsenfejet mintázó aranykilincset. Ez egy 1683-as hősiezen kiállott török ostrom emlékének tanúja – tudom meg később.

Még leereszkedünk a gótikus lépcsősoron egy sötét boltíves terembe, amit csak egy, a falra vetített gyertya kékhidegen rezgő lángja világít meg, hogy aztán a termen áthaladva újra feljöhessünk, ki a fényre. Hátunk mögött van már a kolostorudvar, amelyen az imént sétáltunk. Bal kéz felé egy vékony patak fejedelmi fák között kanyarog tova. Jobbra ugyanaz a sekély patakocska csordogál át a széles felhajtóhíd alatt, aztán távolabb beleveszik az erdő sűrűjébe.

Még egyszer visszanezünk. Az apátság mögött egy fával benőtt hirtelen magaslat emelkedik, amelynek árnyékában borostyánnal borított szürke sziklák láthatók. – Hazaindulunk.

A kocsi ablakán át nézem, ahogy a gyepek és a lapos földek felett füstként szétterül a vékony páraréteg, áttetsző fátyolba vonva a messzeségeket; itt-ott megpillantom a folyót, amely gyengén csillog a felhőkön át-átsejlő nap fényében. Visszatérve Annabergbe, ahol egy fogadóban van a szállásunk, arra gondolok, hogy a mai élmény mélységesen nyugalmas jellegét és varázsos dicsfényét semmi sem zavarhatja meg. Esti sétánkon aztán apámmal és anyámmal együtt, akik a táj festőiségében örömeiket lelik, csendben megállunk, és Lilienfeldre gondolva nézzük az alatt elterülő térséget...

Pátrovics Péter

NAGY FERENC
(1958–2003)

45 évet élhetett. Mindannyiunkat megdöbbentett halálának híre, még azon keveseket is, akik tudtunk súlyos betegségéről. Bízunk a csodában, de főként az ő erős akaratában és hitében. A sikeres műtét után, vele együtt, kicsit óvatosan, de nagy-nagy bizakodással azt reméltük: kap még egy lehetőséget a sorstól. Nem így történt. Ő csak *egy* lehetőséget kapott.

A szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola történelem–könyvtár szakán szerzett oklevelet. Első munkahelye az Országos Széchényi Könyvtár, majd azon belül a Könyvtártudományi Szakkönyvtár volt. Itt kapta meg a megbízható emberi–szakmai alapokat, a korszerű, nyitott szemléletet későbbi pályafutásához. 1983-ban – e sorok írójával együtt – került az OSZK-ból az akkori Budai Járási Könyvtárba, ahol először olvasószolgálatos munkatárs, majd 1987-től egészen 1998 végéig az intézmény igazgatója volt. Budakeszinek rendkívüli jelentősége volt Nagy Ferenc életében. Annyira szerette a könyvtárat és magát a települést, hogy azt mintegy a „választott hazájának” tekintette. Kívánságának megfelelően itt is temették el.

A Budakeszin töltött 15 év szakmai sikerek sorozatát, elismerést, megbecsülést hozott számára, a könyvtár munkatársi gárdája pedig igazi szakmai–baráti közösségként vette körül. Irányítása alatt a budakeszi könyvtár sok tekintetben úttörő szerepet játszott az új információs technikák bevezetésében Pest megyei viszonylatban, de talán az egész közkönyvtárügy szempontjából is. Szakmai eredményei nyomán különféle tisztségekre kérték fel, vezetőségi tagja, majd elnöke lett az MKE Pest Megyei Szervezetének, az 1994–1998 közötti időszakban pedig a Magyar Könyvtárosok Egyesületét képviselte az IFLA Közkönyvtári Szekciójában, nem utolsósorban kitűnő angol nyelvtudásának köszönhetően is. Budakeszi után egy évig az Európai Tájékoztatási Központ főmunkatársa volt, nagy ambícióval tekintett az újszerű feladat elé. 2000-ben elnyerte az Antenna Hungária Rt. Elektronikus Információs Központjának vezetői állását. Az új kihívás ismét lázba hozta szakmai aktivitását, az elektronikus tartalomszolgáltatás, a digitalizálás speciális könyvtári alkalmazásának kérdései foglalkoztatták. Ez lett az utolsó munkahelye.

Első generációs értelmiségi volt, ennek minden terhével és minden örömeivel együtt. Nagy súlyokat rakott a vállára az élet már fiatalon és nagy lehetőségeket villantott fel előtte. S ő még magasabbra tette magának a mércét. Kapott talentu-

mát jól kamatoztatta. Tehetsége, szorgalma, erős akarata és önérzete együttesen mindenre képessé tették. Ambíciói sohasem pozíciók megszerzésére irányultak, hanem valódi teljesítmények elérésére. Maga a könyvtárosság a feladattal való teljes azonosulást jelentette számára.

Nem az ilyenkor szokásos szófordulatként szeretném kijelenteni, hanem hiteles tényként: nincs olyan ember, aki ismervén őt, ne szeretne volna. Mert szeretetreméltó, nyíltszívű és egyenes ember volt, egészséges humorérzékkel és némi kedves kópésággal is megáldva. Személyiségében sajátos, feszítő kettősségként volt jelen határtalan szabadságvágya és hatalmas önfegyelme, kötelességtudata. Persze, kicsit mindannyian e szítek között evezünk életünk során, de valószínűleg nem éljük meg akkora intenzitással e pólusok közötti kifeszítettségünket, mint ő. Azt sem tudhatjuk biztosan, de sejtésünk lehet róla, hogy talán éppen ez a feloldhatatlan belső feszültség kezdte ki az egészségét. Egyre gyakrabban találkozunk a szakirodalomban olyan orvosi véleményekkel, amelyek a rák kialakulásában a pszichés tényezőknek igen nagy szerepet tulajdonítanak.

Bizonyára őrzik még a kollégái a budakeszi könyvtár egykori „házi lejáratában” használt kölcsönzői tasakját, melynek foglalkozási rovatába tréfából beírta: bölényvadász, világotazó. Tréfa volt, de tudtuk, ha akarná, megvalósíthatná. A lelke mélyén mindig valami nagy utazásra, nagy kalandra készült, valami rendkívüli dolog végrehajtására. Egyik kedves regényhőshöz, Hendersonhoz, az esőkirályhoz hasonlóan ő is úgy érezte, mindenre képes, bármit el tud érni, amit nagyon akar. Talán éppen ezért nem akarta, hogy betegségének híre elterjedjen, átmeneti állapotnak tekintette, teljes hittel bízott benne, hogy le fogja tudni győzni a kórt. Ám a sors nem Henderson szerepét szánta neki, hanem Dáfu királyét, a fiatal korát meghazudtolóan bölcs, elegáns és művelt afrikai uralkodót, aki, noha minden adottsága megvolt hozzá, mikor eljött az idő, nem tudta legyőzni az oroszlánt.

Ilyen méltatlan, gyilkos küzdelemben veszített ő is. Az emlékezőt nem vigasztalja, ha Fortinbrasként fejet hajtva elmondhatja: nagy király válhatott volna belőle. Egy szépen ívelő pálya kettétört, s már soha nem tudjuk meg, mit rejtegetett még.

Bartos Éva

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

„Az év fiatal könyvtárosa”
elismerő cím elnyerésére

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete, valamint az Informatikai és Könyvtári Szövetség a pályakezdő könyvtárosok kiemelkedő szakmai teljesítményének jutalmazására ismét meghirdeti „Az év fiatal könyvtárosa” pályázatot. Az elismerést minden évben *egy* harminchárom év alatti (az idén az 1970-ben vagy később született), felsőfokú végzettséggel rendelkező gyakorló könyvtáros kapja meg, egyéni pályázatok alapján.

A pályázatok benyújtásának határideje: **2003. április 30.**

Helye: Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elnöksége
(Budapest, Hold u. 6., 1054)

A pályamunka tartalmazza a jelölt szakterületének gyakorlatából származó valamely téma írásbeli, még nem publikált kidolgozását, a szakmai önéletrajzot és három támogató írásbeli ajánlását. Az előző évben nyeretlen pályázatokat újabb három ajánlással ismét be lehet nyújtani.

Az elismerő cím odaítéléséről az IKSZ és az MKE elnöksége által megbízott kuratórium dönt. Az elismerés ünnepélyes átadására az MKE vándorgyűlésének plenáris ülésén kerül sor.

A címmel jár: elismerő oklevél, ötvenezer forint jutalom, a vándorgyűlésen vagy az MKE és az IKSZ valamely szakmai rendezvényén bemutatkozó előadás lehetősége, a kuratórium ajánlása a szaklapoknak a dolgozat közzétételére. A cím birtokosai előnyt élveznek a külföldi tanulmányutakra benyújtott pályázatok elbírálásánál.

MKE elnöke

IKSZ elnöke

